

ŠVIESA

LIEPA-RUGPJŪTIS-RUGSĒJIS, 1946

No. 3

R. Liutkevičius, kapitonas Lietuvos futbolininkų komandos, kuri šiemet laimėjo Tarybų Sąjungos jaunių čempionatą Leningrade, sugrįžęs į Vilnių su taure.

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn 6, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York, under the Act of March 3, 1879.

TURINYS:

Liudas Gira. R. Mizara	75
Filosofiški Bruožai Apie Lietuvą. A. Bimba	78
Daina Apie Sakalą. Eilėraštis. V. Valsiūnienė	82
Mes Ne Akmenys. Eilėraštis. L. Vainikonis	82
Širdis ir Kraujo Apytaka. Dr. A. Petrika	83
Išbėgs. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	87
Sonetas. Eilėraštis. A. S. Puškinas	87
Tauriųjų Didvyrių Kilnybė. Jonas Kaškaitis	88
To Be Or Not To Be. Eilėraštis. Shakespeare. Vertė A. Churginas	90
Karo Laukuose. Dr. A. Petrika	91
Baltija. L. Vainikonis	92
Jack London: Jo Gyvenimas ir Kūryba. Rojus Mizara	93
Duktė. Iš "Jaunimo Gretos"	98
Mergaitė ir Sapnas. Eilėraštis. V. Sirijos Gira	99
Deputatai. Jonas Marcinkevičius	100
Mano Naktys. Eilėraštis. L. Vainikonis	103
Gimė Džiaugsmas. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	104
Daina Apie Drąsą. Eilėraštis. A. Churginas	104
Betemstant. Eilėraštis. A. Dagilis	104
Trobelė. Eilėraštis. L. Vainikonis	105
Eldorado. Eilėraštis. Edgar Allen Poe. Vertė A. Churginas	105
Mūsų Žemė. Eilėraštis. Liudas Gira	105
Tiesos ir Istorijos Iškalpymas. A. B.	106
Pavasaris. Eilėraštis. V. Valsiūnienė	107

SVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnėsinis žurnalas

Leldžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn 6, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras. Atsakomąjasis redaktorius: A. Bimba.

No. 3

Liepa-Rugpjūtis-Rugsėjis (July-August-September), 1946

Metai XIII

Liudas Gira

R. M.

I.

Dvejų metų bėgy lietuvių tauta neteko dviejų kultūros pilorių, puoselėtojų, dviejų žymių poetų rašytojų: Salomejos Neris ir Liudo Giros. Neginčijamai, Salomeja Neris buvo visų laikų pati talentingiausia lietuvė poetė, gi Liudas Gira—žymiausias ir seniausias šių laikų poetas. Gira mirė š. m. liepos mėn. 1 d. ir buvo iškilmingai palaidotas liepos 3 d. Rasų kapinėse jo numylėtame Vilniuje, Lietuvos sostinėje.

Liudas Gira pradėjo literatūrinį darbą dirbti prieš 43 metus. Tai buvo laikai, kai pačioje Lietuvoje dar nebuvo nei vieno laikraščio—spauda dar buvo žiauriosios caristinės valdžios uždrausta ir jo pirmas kūrinėlis pasirodė Prūsijoje išeinančiame "Ūkininke." Tačiau pačioje Lietuvoje tautinis atgimimas tuomet jau buvo pasireiškęs tvirtai ir Gira, kiek leido jo amžius, stovėjo to judėjimo pirmosiose eilėse.

Kai, pagaliau, 1904 m. buvo nuimtas nuo lietuviškos spaudos draudimas ir Lietuvoje pasirodė, kad ir suvaržyta, lietuvių spauda, Gira pradėjo daugiau rašyti, kurti ir tai darė ligi savo akių sumerkimo.

Keblu apie šį didįjį Lietuvos dainių ir visuomenininką mums šiandien plačiau rašyti, neturint po ranka visų pirmųjų jo kūrinių; Lietuvos rašytojai, be abejo, apie jį išsamiau parašys ir mes ilgainiui galėsime turėti pilną jo darbų apibūdinimą ir įvertinimą.

Giros nuopelnas lietuvių tautai glūdi tame, kad jis, gabus rašytojas-literatas, visuomet

buvo susirišęs, sutapęs, su liaudimi, pažinojo jos gyvenimą ir apie tai rašė, gindamas jos reikalus.

Per tuos virš 40 metų lietuvių tauta išgyveno sunkių ir įdomių laikotarpių: caristinį režimą, dvi vokiečių okupacijas, klerikalų viešpatavimą ir 14-ką metų smetoninės-fašistinės priespaudos; pagaliau, ji įžengė į tarybinį, socialistinį gyvenimą, kurio L. Gira buvo uoliu šalininku ir gynėju.

Tarybinės Lietuvos priešai nūnai žiauriai puola mirusįjį poetą, skelbdami, kad jis yra keitęs savo nusistatymą: ėjęs su klerikalais, su tautininkais ir vėliau patapęs "karštu bolševiku."

Dėl to netenka ginčytis. Kiekvienas šių dienų kapitalistinėje santvarkoje gimęs ir augęs komunistas į šį judėjimą atėjo kitokiais keliais. Intelligentų, intelektualo kelias į komunistinį judėjimą yra labai painus, vingiuotas, ypačiai tokioje mažoje nepramoningoje šalyje, kaip Lietuva.

Vertindami asmens rolę visuomeniniame gyvenime, mes visųpirmiausiai stebime, kur link jis krypto, kaip ir kur jis ėjo. Yra tokių, kurie savo jaunatvėje buvo padorūs ir kairūs, tačiau sendami sudešinėjo, ir net sujudošėjo, išduodami liaudies interesus. Yra vėl tokių, kurie iš gyvenimo mokosi, kuriems kiekviena diena vis plačiau atidaro akis, statydama prieš jas plačiasias gyvenimo perspektyvas ir pagal jas jie eina. Tokiu buvo Liudas Gira; tokių šiandien

surasime daugybę kituose kraštuose ir tokius mes gerbiame ir mylime.

Liudas Gira pradėjo griežčiau savo saitus su Lietuvos tautininkais nutraukdinėti dar 1935 metais. Jis galvojo, jis jautė ir matė buržuaziniai-fašistinės santvarkos žalingumą lietuvių tautai; jis regėjo Rytuose—Tarybų Sąjungoje — socialistinį gyvenimą žygiuojantį šuoliais pirmyn—gyvenimą, kuriame daugybė tautų ir tautelių turi pilną laisvę ir galimybes savo kultūrai plėtoti ir ekonominiam gerbuiui statyti. Gira priėjo išvados, kad tokiai tautai, kaip lietuvių, tik tarybinių tautų socialistinėje šeimoje gali būti užtikrintas saugus, laisvas ir laimingas gyvenimas. Jis tuomet, palaipsniui, ir pradėjo keisti savo politinį nusistatymą, traukdamas visa tai, kas jį ligi tol rišo su Lietuvos buržuazija, savanaudiška fašistų klika, kuriai rūpėjo ne lietuvių tautos interesai, bet savo kišenė.

Šitaip žymusis rašytojas savo gyvenime padarė pasisukimą ir kai Lietuva buvo paskelbta tarybine respublika, Gira buvo uolus jos gynėjas,—jis taipgi buvo Lietuvos Aukščiausios Tarybos deputatas ir liaudies dainius.

II.

Įvertindama didelius lietuvių tautai Giros nuopelnus, Tarybų Sąjungos vyriausybė 1943 m. birželio 24 d. apdovanojo poetą *Raudonosios Darbo Vėliavos ordinu*. Tai buvo rašytojo 40-ties metų literatūrinio darbo apvainikavimas! Gira tuomet tarnavo Raudonojoje Armijoje karininku—armijoje, kuri didvyriškai grūdavoikiškuosius įsiveržėlius iš savo šalies, be gailesčio juos mušdama. Galima įsivaizduoti tąją sueigą, kur, akivaizdoje tarybinių rašytojų, lietuvių, rusų ir kitų tautų, stovi arti 60 m. amžiaus raudonarmiečio karininko uniformoje vyras ir jam ant krūtinės segamas ordinas už literatūrinį darbą, atliktą lietuvių tautai 40 metų bėgyje!

Buvęs ten kitas lietuvių rašytojas—žurnalistas, Jonas Šimkus, aprašydamas įvykį, be kitko, žymėjo:

“Stovi stiprus karininkas, o aplinkui— žmonės. Sunku net būtų tikėti, kad tas karininkas tai Liudas Gira. Tautinis karas daro žmonėse atmainų. Pas poetą Girą taip pat įvyko žymių atmainų išoriniai ir viduriniai. Jis visa savo siela neapkenčia vokiečių įsiveržėlių, ir ta neapykanta padeda laikinai

pavergtajai mūsų tautai kovoti prieš naciškus okupantus.”*

Justas Paleckis, prisegdamas Girai ordiną, priminė, kad jis yra *“tautiškiausias iš visų gyvųjų lietuvių poetų ir plačiausiai žinomas užsieniuose.”*

Paleckis neklydo: Giros kūriniių yra išversta į daugelį kitų kalbų: rusų, vokiečių, ukrainiečių, baltarusių, lenkų, žydų, estų, kirgizų, gruzinų, ir kt.

LIUDAS GIRA

Pats jubilėjatas, priimdamas dovaną, tuomet sakė, kad ji yra *“ne tik dovana man asmeniui; tai yra išmintingosios Tarybų Sąjungos tautinės politikos įrodymas,—politikos, kuriai pagrindus nutiesė Leninai, ir kuri tarp mūsų visuomet gyvuos.”*

Toliau:

“Toji politika vienija visus laisvę mylinčius žmones Tarybų Sąjungoje šviesai ir tiesai, ir šiandien, patriotinio karo sūkuryje, ji vienija visas tautas kerštui prieš fašistinius užpuolikus...”

“Negaliu nepabrėžti vieno reikšmingo fakto. Tarp senųjų Kremliaus sienų, kur ne taip jau seniai viešpatavo carai ir jųjų

*Laisvė 1943 m. liepos mėn. 10 d.

satrapai, kurie, be kitų, laikė priespaudoje ir mano tėvynės Lietuvos liaudį, šiandien tosios liaudies sūnus, kaip narys didžiosios Tarybų Sąjungos vyriausybės, apdovanojo mane ordinu už tarnavimą Lietuvos liaudžiai, kuri tik Tarybų Sąjungoje patapo laisva ir lygi kitoms...

"Žinia apie šios dovanos įteikimą pasiekė ir šimtus tūkstančių mano brolių lietuvių, kurie kadaise susirado sau naują tėviškę draugingose Jungtinėse Valstijose. Amerikos lietuviai dar vis daugumoje palaiko meilę savo gimtinei Lietuvai ir stoja už tai, kad tarp Amerikos ir Tarybų Sąjungos būtų artimi ir draugiški ryšiai..."

Vėliau Tarybų Lietuvos vyriausybė suteikė Girai Liaudies Poeto titulą, kurio rašytojas pilnai užsitarnavo.

III.

Įsidėmėtinas Liudo Giros gyvenime reiškiny yra tas: jis visuomet gyveno Lietuvoje; tik trumpam laikotarpiui kai kada išvažiuodavo šian ar ten pasisėdėti. Gimė Lietuvoje, joje augo, mokėsi ir dirbo. Sielojosi savo tautos sielvartais, džiaugėsi jos laimėmis, rašė apie liaudies vargus ir džiaugsmus—rašė liaudžiai ir apie liaudį, iš kurios pats yra kilęs.

Tik vokiškųjų fašistų įsiveržimas Lietuvoje 1941 m. privertė jį apleisti gimtąjį kraštą ilgesniams laikui ir jis pasitraukė Tarybų šalies gilumon. Gyvendamas ten, būdamas Raudonosios Armijos lietuviškame pulke, jis vienvall rašė ir rašė veik išimtinai tik apie Lietuvą, smerkdamas okupantus, ramindamas Lietuvos liaudį, kad fašistas bus išgrūstas, sutrėkštats, Lietuva ir vėl bus laisva, graži, laiminga šalis, kurianti socialistinį gyvenimą.

Giros kūriniai, išleisti knygėlėse, buvo desėtikais tūkstančių egzempliorių iš lėktuvų skleidžiami okupuotoje Lietuvoje žmonių dvasiai stiprinti, akstinant juos prie kovos su žiauriuoju okupantu.

Nemažai Giros kūrinių karo metu pasiekė ir mus ir jie buvo išspausdinti mūsų dienraščiuose ir "Šviesoje." Prie stambųjų karo metu sukurtų jo veikalų galima priskaityti: "Žalgirio Lietuvai," "Adomas Mickevičius Pavolgij," "Nuo Uralo Gaudžia Vėjai" ir kiti.

Vėliausias ir gal būt paskutinis jam gyvam esant poeto eilių rinkinys buvo išleistas 1945 m. Tarybų Lietuvoje: *Tolimuos Keliuos*. Tai

karo metu, didžiųjų mūsų metų, sukurti eilėraščiai, kupini neapykantos vokiškajam priešui ir didžios meilės lietuvių tautai. Net ir sunkiausiais Tarybų Sąjungai laikais, kai priešas buvo prie Maskvos vartų, kai jis niokiojo Leningradą, kai jis buvo Stalingrade, prie Volgos, Gira nei sekunde nesusvyravo: jis buvo giliai įsitikinęs tarybinių tautų ir Raudonosios Armijos galybe; jis pasitikėjo tarybinės vyriausybės išmintimi ir dėl to jis nuolat ir nuolat skelbė, kad priešas bus sumuštas ir išlaisvintosios tarybinės tautos ir jų talkininkės susilauks laisvės ir naujo, laimesnio gyvenimo.

Šis reiškiny tenka pabrėžti, nes jis parodo, be kitko, poeto politinį subrendimą ir gilų įsitikinimą liaudimi.

Deja, einant karui prie pergalingos pabaišos, poetas susirgo paralyžiaus liga. Tuojau jis buvo patalpintas Kremliaus ligoninėn Maskvoje.

Kai Lietuva buvo išlaisvinta, poetas, nors dar vis sergąs, parvyko savo numylėtan ir apdainuotam Vilniui, Tarybų Lietuvos sostinėi. Bet ir čia iš lovos nesikėlė: rašė, kūrė gulėdamas ir vis dar tikėdamasis, kad jis pasveiks ir dar aplankys Amerikos lietuvius!

Bet toms kilnioms poeto svajonėms realizuoti nepavyko: negailestingoji mirtis jį parbloškė, išplėsdama iš lietuvių tautos jos dainių, jos didžiai talentingąjį sūnų, visą gyvenimą dirbusį tam, kad Lietuva būtų laisva, kultūringa ir laiminga.

Prie poeto karsto Justas Paleckis sakė:

"Lietuvių tauta minės Liudą Girą kaip Tarybų Lietuvos išaukusio ryto entuziastišką dainių, darbo žmonių laimėjimų trubadurą... Lietuvių Tauta minės Liudą Girą, kokių jis pasitiekė Tėvynės karo metu... Lietuvių tauta minės Liudą Girą kaip didžiosios pergales dainių, kuris savo eilėraščiais džiugavo kiekvienu Raudonosios Armijos pergale žygiu, apdainavo Tarybų Lietuvos žemių išvadavimo kovas..."

Tą patį galime pasakyti ir apie Amerikos lietuvius: jie minės, jie nepamirš Liudo Giros, kaip savo tautos poeto, liaudies poeto, atidavusio viską, ką jis turėjo geriausio, savo tautai. Sukurtosios Liudo Giros dainos tebėra dainuojamos ir bus dainuojamos, kol lietuviškas žodis bus girdimas mūsų padangėje!

FILOSOFIŠKI BRUOŽAI APIE LIETUVĄ

A. BIMBA

Žmogus, gyvendamas vietoje, apsipranti su draugais, su aplinka, su žmonių papročiais ir gyvenimas pasidaro tykus, vienodas. Galvoji ir sapnuoji apie tuos pačius dalykėlius. Požiūris į gyvenimą nusistovi ir keičiasi labai lėtai. Mūsų supratimą apie kitas šalis ir jų žmones nuteikia informacijos, kurias randame kasdienėje spaudoje arba knygose. Radijas, žinoma, prisideda prie praplėtimo mūsų nuomonės apie daugelį dalykų. Aišku, jog taip sudarytam supratime ko nors trūksta—trūksta realizmo.

Lai šios kelios palaidai pabertos mintys būna įvadu į temą apie šių dienų Lietuvą.

Savo įspūdžiuose, telpusiuose Laisvėje ir Vilnyje, rašiau apie konkrečius dalykus: kur buvau, ką mačiau, su kuomi kalbėjau. Bet ten prašliaužė beveik neužkliudytos tos skaitlingos mintys, kurios kildavo galvoje besilaukiant Lietuvos įstaiigos, pasikalbant su žmonėmis, kurios turi filosofinį pobūdį. Daug valandų praleisdavau ieškodamas atsakymo šimtams įvairiausių klausimų, išryškinimui įvairiausių problemų, su kuriomis mačiau Tarybų Lietuvos vyriausybę ir liaudį besirumėnčias.

Daleiskime, galvodavau sau, kas būtų atsitikę su Lietuva, kaip ji šiandien atrodytų, kokias problemas jai šiandien tektų spręsti, jeigu 1939-1940 metais nebūtų buvę perversmo, jeigu smetonininkų viešpatavimas nebūtų buvęs pakeistas tarybine santvarka?

Šie klausimai be galo svarbūs. Jie pradėjo kilti manėse dar nepasiekus Lietuvos, dar tebesant Suomijoje, kurią fašistuojanti valdonai buvo įtraukę į pražūtingus Hitlerio sląstus. Jie visu smarkumu pasinaujino, suprantama, pasiekus Lietuvą, pamčius jos sugriautus miestus, pasikalbėjus su jos žmonėmis—tiek su eiliniaisia piliečiais, tiek su vadais, kuriuos ne kartą girdėjau garsiai didžiūojantis tuo faktu, kad šiame kare Lietuva ėjo išvien su pasaulio demokratinėmis jėgomis prieš fašistinę pavietę.

Šiandien, tikiu, niekam nebetenka abejoti, kad Smetona ir jo klika būtų Lietuvą pririšę prie Fašistinės Ašies, jei išvakarėse didžiojo karo galinga audra nebūtų nušlavus jų viešpa-

tavimo. Smetonininkų suokalbis parduoti Lietuvą hitlerinei Vokietijai jau seniai iškeltas viešumon ir apie tai nebereikia argumentuoti.

Dažnai žiūrėdamas į vokiečius karo belaisvius Lietuvoje galvodavau: Jie priversti atstatyti sugriautą kraštą. Dar gan ilgai jie bus atskirti nuo namų, nuo savųjų. Per trejetą su viršum metų griovę, naikinę ir terorizavę, galimas daiktas, daug daugiau negu trejetą metų dabar turės nors dalinai, nors savo darbu atmokėti Lietuvai padarytus nuostolius.

Jeigu Lietuva būtų pasilikus fašistine ir susidėjus su Hitleriu, jinai, kaip Suomija, Vengrija, Rumunija, būtų buvus priskaityta prie žmonijos priešių ir tolygiai būtų traktuojama. Ji šiandien būtų okupuota šalis. Tūkstančiai Lietuvos jaunų vyrų, karo belaisvių, kaip šitie vokiečiai, gal kur nors toli būtų atskirti nuo namų ir savųjų. Jie turėtų, kaip šitie vokiečiai, armijos priežiūroje valyti miestų bei kaimų griuvėsius, liūdėti, ilgtis ir keikti savo likimą. Bet kadangi Lietuvą buvo demokratijai ir laisvę mylinčių tautų pusėje, jos garbė tapo išgelbėta, jos jaunimas nūnai nevargsta karo nelaisvėje. Koks didelis skirtumas!

Šį klausimą, beje, statydavau tiems, kurie duodavosi man suprasti, kad jie ilgisi, pasigenda smetoninės Lietuvos ir smetoninių laikų. Ar jūs, sakydavau, galvojate apie tai? Matote, šiandien visos kitos tarybinės respublikos nuosirdžiai, pagal išgalę, ypač didžioji Tarybų Rusijos Respublika, teikia Lietuvai paramos atsiesti ant kojų. To nebūtų buvę, jeigu nebūtų buvę Lietuvoje 1939-1940 m. perversmo.

Iš jų atsakymo negaudavau. Patrauko, būdavo, pečiai ir nutylo. Matyt, jiems tai buvo gana naujas klausimas.

Dažnai mintimis persikeldavau Amerikon. Argi mes neturėjome tokių žmonių? Nemažai Amerikos lietuvių, kaip atsimename, esančių fašistų, klerikalų ir menševikų įtakoje, nesitvėrę džiaugsmu, kai išgirdo, kad hitlerinės gajos užplūdo Lietuvą 1941 metų birželio mėnesį. Lietuvą, jie sakė, dabar išlaisvinta ir nepriklausoma! Jie sveikindavo kiekvieną Hitlerio armijų laimėjimą ir su baime širdyje skaitydavo pranešimus apie toms armijoms

kertamus smūgius rytų fronte. Jie, suprantama, baisiai pralaimėjo—pralaimėjo savo poziciją, savo teoriją, savo sąžinę ir savo protą. Bet kad tokių žmonių buvo ir kad dar dabar yra tokių, kurie mano, kad Lietuva būtų buvusi laimingesnė pasilikus fašistinė, tai neiginijama tiesa.

Eikime toliau. Kas būtų dabar, jeigu Lietuva nebūtų tarybinių tautų sąjungoje? Iš ko ji pradėtų? Kaip ji atsistatytų savo ekonominį ir kultūrinį gyvenimą?

Lietuvos sugriovimas baisus—daug baisesis, negu mes, nematę savo akimis, galime įsivaizduoti. Dabartinio sugriovimo negalima nė palyginti prie sugriovimo po Pirmojo Pasaulinio Karo. Man tai pasakojo žmonės, kurie per abudų karą gyveno Lietuvoje ir matė sugriovimus tada ir mato dabar.

Tie, kurie nusiteikę prieštarybiniai, į šį klausimą atsako visiškai "lengvai": Girdi, mes gautume paramos iš užsienio—pirmoje vietoje iš Amerikos, paskui iš Anglijos, Švedijos ir kitų nesugriautų ir neapileštų šalių. Tačiau, žinoma, jie nedagalvoja iki galo, būtent, kad toji kapitalistinių šalių parama Lietuvai būtų suteikta tiksliai tam tikromis išlygomis. Nei Amerika, nei kita buržuazinė šalis neduos tokiai Lietuvai nei medžiagų, nei pinigų, kaip aukos. Duos tiksliai su ta išlyga, kad jos ekonominis gyvenimas priklausys užsieniui kapitalui.

Kokia, tokiam atsitikime, būtų buvus Lietuvos ateitis? Aiški: Beveik amžiais Lietuvos žmonės būtų turėję mokėti skolas ir vergauti užsienio kapitalui. Visa jos nepriklausomybė būtų buvusi savęs apgaudinėjimas. Lietuvos darbininkas nebūtų galėjęs nė piršto pakelti neužkliudęs svetimiems interesams. Lietuvos valstietis nebūtų galėjęs arklį pasikaustyti be Amerikos plieno trasto leidimo!

Tai tiksliai ekonominė gyvenimo pusė. Ekonominė priklausomybė, kaip kiekvienas šiek tiek protą įsijęs žmogus žino, veda prie politinės ir kultūrinės priklausomybės. Lietuvos mokslas ir menas turėjęs būtų, tuo būdu, eiti tuo keliu, kurį jam būtų nurodęs užsieninis kapitalas. Juk taip, kaip atsimename, buvo Lietuvoje prieš 1939-1940 m. perversmą. Taip dar tikriausiai būtų buvę po šio karo, nės po šio karo buržuazinės Lietuvos ekonominė priklausomybė užsieniui būtų buvusi daug kietesnė, daug žiauresnė. Lietuva, kitais žodžiais, būtų bu-

vusi kapitalistinė. Jos gyvenimo raida būtų buvusi buržuazinė. Jos visuomenė būtų buvusi klasinė. Joje būtų turėjęs virti klasių kova.

Tai tokia būtų buvus Lietuvos ateitis.

Dabar Lietuva yra socialistinė. Ji, būdama Tarybų Sąjungos nare, viena iš šešiolikos tarybinių respublikų, atsistato su pagalba kitų socialistinių kraštų. Toji parama nereikalauja, kad Lietuva jiems priklausytų ekonominiai ir kultūriniai. Ta parama ir savo energingu darbu Tarybų Lietuva atsistato savo miestus, savo pramonę, savo žemės ūkį, savo mokslo, kultūros ir sveikatingumo įstaigas.

Tasai atsistatymas—ir tai be galo svarbu—eina socialistiniu keliu. Tai reiškia, kad atstatyti senieji fabrikai arba pastatyti nauji fabrikai priklauso ne saujelei kapitalistų, bet visuomenei. Pasinaikina išnaudojimas.

Ir mokykloje, ir akademijoje, ir organizacijoj viešpatuoja naujas požiūris, naujas supratimas, nauja nuotaika. Kitų išnaudojimas bei pavergimas, asmeniškasis pakilimas gyvenime kitų sąskaita nebelaikoma aukščiausiu idealu, garbingiausiu siekimu, kiekvieno saldžiausiu sapnu. Išnaudojimas atmetamas ir smerkiamas. Jaunimas raginamas siekti naujų idealų. Tie idealai turi sutikti su visuomenės reikalais. Asmens troškimai turi ne tik nespriešinti visuomenės troškimams, bet dar jiems padėti ir juos pakeikti. Kitą paniektinti, sutrempti, pastumti į šalį, nublokšti nuo bendrojo kelio, be kurio civilizuoto žmogaus gyvenimas negalimas, laikoma prasižengimu.

Žodžiu, Lietuvoje stengiamasi išugdyti socialistinį žmogus. Tai nelengva. Tą lietuvi, kurį per tiek daug amžių kamavo ir gadinio, dabar perrauginti, pakeisti, yra procesas ne be didelių sunkumų. Jis įpratęs rūpintis tiksliai savimi. Kai jis dirbdavo įstaigoje arba fabrike, jam pirmiausia rūpėdavo jo siauri reikalai. Dabar, staiga, jis mokomas elgtis ir atsižinti kitaip. Dabar iš jo reikalaujama rūpintis visos įstaigos reikalais. Dar daugiau: Jis dar turi nepamiršti ir kitų ten dirbančiųjų. Jis, pagaliau, turi turėti mintyje interesus visos šalies, visos Lietuvos! Jei jis savo pareigų neatliks gražiai ir nuosirdžiai, jam sakoma, jis pakenks kitiems darbininkams, visai įstaigai, visam kraštui. Jį dabar moko: Siek, kilk, tobulinkis savo gabumais, savo atsidavimu ir pasiaukojimu, bet ne kitų darbu ir pasiaukojimu!

Ar pavyks tokis žmogus išugdyti?

Kiekvienas marksistas atsako: Taip, turi pavykti.

Taip tvirtai yra įsitikinę Tarybų Lietuvos vadai. Be tokio įsitikinimo, mano supratimu, jie negalėtų atlaikyti šių dienų sunkumų. Be tokio įsitikinimo, aišku, jie nebūtų nė pakilę į vadus.

Jie tiki ateitimi. Nugalėsime, jie sako, visus sunkumus. Pamatysite, mes laimėsime! To naujojo žmogaus pavyzdį mums jau duoda kitos tarybinės tautos. Tasai naujasis žmogus nugalėjo senąjį, sugadiną žmogų šiame kare. Hitlerizmas atstovavo senąjį, o socializmas naująjį žmogų.

Šis pasitikėjimas savimi ir tuo idealu, kurio naujoji santvarka siekia, sušildo ir sustiprina kiekvieno kovotojo dvasią.

Bet sunkumai dideli. Juos tikrai supratau tikrai pamatęs Lietuvą. Jie ten matosi beveik kiekviename žingsnyje.

ŽMOGAUS ATSTATYMO BEI PERAUKLĖJIMO PROCESAS

Nereikia nė kalbėti, jog ekonominiai pokariniai trūkumai sunkina moralinio žmogaus persiauklėjimo procesą. Kai tokia medžiaginių gėrybių stoka, kai beveik visko šalyje trūksta, kai visiškai nėra iš ko pasirinkti, nelengva žmogui įsigilinti į aukštąsias moralines dorybes—į meilę, į gerbimą kitų. Reikalingas didelis pasiaukojimas atminti kitus, kai pačiam trūksta paprasčiausių kasdieninio gyvenimo daiktelių.

Užtat noriu pakartotinai pabrėžti, kad šis karas buvo didžiausia Lietuvos nelaimė ir tragedija. Kokia nelaimė, kokia tragedija!

Taip jau gražiai būtų pradėta ir tiek daug jau būta padaryta socialistinėje kūryboje 1940-1941 metais. Kaip pasakojo žmonės, kurie Lietuvoje gyveno ir atsimenta, nuvertus smetoninę diktatūrą ir pradėjus žgytioti naujuoju gyvenimo keliu, visur tik džiaugsmas aidėjo. Fabriakai pateko visuomenei, buvo su nacionalizuoti. Išnaudotojai buvo pastumti į šalį. Desėtkai tūkstančių bežemių ir mažžemių valstiečių buvo aprūpinti žeme. Jie pirmu sykiu pasijuto tikrais šalies piliečiais, tikrais žmonėmis, kuriems neberekės kitiems tarnauti ir po kitų kojomis vaikiotis, dirbti juodais jaučiais, o nieko patiems neturėti. Buvo manyta, kad šalis, persitvarkius naujais

pagrindais ir principais, dideliais žingsniais žengs linkui socializmo. Visų dirbančiųjų ūpas buvo geras, visų dvasia buvo pakilus.

Bet, štai, audra—baisi, viską naikinanti audra... Lietuva pavirto griuvėsiais...

Iš ko dabar pradėti?

Iš ko dabar kurti socializmą?

Aišku, pradėti reikia iš pradžių. O kas blogiausia, kad ir patys žmonės karo sudemoralizuoti. Sunku rasti tokį, kuris nesinėsiotų širdyje kokio nors skausmo. Kalbėsi su juomi ir jis tau atidaro savo širdį ir parodo tąjį skausmą. Gal jo tėvas, brolis arba sesutė žuvo kare. Gal jo tėvą, motiną, brolių arba sesutę lietuviškas fašistas išdavė vokiečiams. Štai ant staliuko stovi atvaizdas jaunuolės, kurią vokiški ir lietuviški žmogėdros nukankino, nužudė. Štai milžiniški prie miesto kapai, naujai supilti. Čia ilsisi desėtkai tūkstančių žmonių, kuriuos fašistai nužudė.

Atstatyti, tuo būdu, tenka netik kraštą, bet ir žmogų. Fabriką galima atstatyti į keletą mėnesių arba į metus. Bet ar gali kas iš žmogaus galvos ištrinti tą baisią atmintį, išimti iš jo širdies tą didelį skausmą bėgiu keleto mėnesių? Žmogaus atstatymas daug ilgesnis ir sunkesnis procesas. Tai milžiniško dydžio problema. Vienur ji spėjasi lėčiau ir ilgiau, kitur sparčiau ir trumpiau. Aš tikiu, kartu su Lietuvos vadais, kad Lietuvoje ši problema spėjasi greičiau ir trumpiau, negu buržuazinėse šalyse. Nes šiam reikalui yra panaudojami visi socialistinės santvarkos medžiaginiai ir dvasiniai ištekliai. Į tą darbą yra įkinkytas visas mokslo ir švietimo aparatas. Tą problemą spręsti palengvina ir tas faktas, jog Lietuvos piliečių nebereikia grumtis su neviltinga baimė. Jo vaikams mokyklos durys plačiai atidarytos. Jam gydytojas ir vaistai veltui. Senatvėje pragyvenimas jam užtikrintas. Jis žino, kad nebepajėgiant dirbti jam nereikės užsidėjus ant pečių tarbas "šunes lodyti."

Tai visa padės lietuviui susitvarkyti ir pradėti žiūrėti į gyvenimą šviesesnėmis akimis. Apie tai negali būti jokios abejonės.

Bet būtų didžiausia klaida tikėtis stebuklų tuč-tuoju. Tai mato ir supranta Lietuvos vadai. Tai negalima nematyti savaite kitą praleidus Lietuvoje ir pasikalbėjus su jos tiek eiliniaisiais piliečiais, tiek politiniais ir kultūriniais vadais.

LIETUVOS EKONOMINĖ RAIDA

Jau visiškai aišku Lietuvos pramonės veidas. Pamonė sunacionalizuota. Ji priklauso visuomenei. Joje privatiškų savininkų nebėra ir jiems atsigriebti nebėra jokios progos. Niekas Lietuvoje nė nebesapnuoja apie tai, kad Lietuvos fabrikai kada nors bus sugrąžinti seniesiems jų savininkams, arba pavesti naujiems. Lietuvoje kapitalizmo šaknys pakirstos ant visados.

Bet Lietuva tebėra, pagrindiniai, valstiečių, žemės ūkio šalis. Netenka tikėtis, jog toji padėjęs pasikeistų į metus, į dvejus, gal net į būsimąjį dešėtką metų. Be to, Lietuva yra smulkių ūkininkų šalis. Taip vadinamųjų "šimtamargių" ūkininkų Lietuvoje nebėra. Stambiausiu privatišką ūkis yra 30 hektarų. Kaip žinoma, tarybinė žemės reforma dar sukūrė apie 80 tūkstančių smulkių ūkių, nes apie tiek bežemių ir mažžemių buvo apdalinta žeme.

Be to, Lietuvoje nebėra didžiųjų kaimų. Visa Lietuva apibarstyta vienkiemiais. Atmintyje tebesinėšiojant Lietuvą prieš ketvertą dešėtką metų, su jos didžiuliais kaimais, su ilgais šniuruotais laukais, su plačiomis bendromis ganyklomis, šiandien Lietuva išrodo keistai. Keletas nedidelių, dažniausiai šiaudais dengtų ir dar samanotų pastatų, aplinkui ariamos žemės bei pievos plotelis—tai šių dienų Lietuvos valstiečio "gūšta." Nors vasarą nebuvo, tačiau įsivaizduojau, kad tame plotelyje pririšta karvė, pririštas arklys, pririšta avis, galimas daiktas, kad pririšta ir kiaulė!

Nereikia nei gilaus marksisto, nei didelio galvočiaus, kad suprasti, jog tokia žemės dirbimo sistema nesuderinama su socializmu. Socializmas, ekonomine prasme, reiškia darbą pagalba moderniškų mašinų. Aišku, jog 15 ar 20 hektarų sklype pasekmingas moderniškų žemės ūkio mašinų išnaudojimas negalimas.

Be to, amžinai negali pasilikti taip, kad pramonė būtų moderniška, o žemdirbystė primityviška. Mašina turi ateiti ir išlaisvinti Lietuvos valstietį iš fizinės vergijos—iš darbo nuo saulės patekėjimo iki sutemos.

Bet apie kolektyviškų ūkių Lietuvoje, man esant, nebuvo nė kalbama. Valstiečiai turi po sklypą žemės ir raginami nuosirdžiai ją dirbti, traukti iš jos daugiausia derliaus. Tiesa, jau nemažai pristeigta traktorių stočių ir valstiečiai raginami naudotis traktoriais. Valstietis gali už gana prieinamą mokestį nusisamdyti

traktorių ir traktorininką, kuris išars ir išakės jam lauką, iškuls javus. Suprantama, kad iki tam tikro laipsnio nemažai valstiečių naudosis tuomi moderniškuoju arkliai ir pasilengvins savo darbo našumą. Tačiau tas dar nereiškia, kad automatiškai išsispresdžia ir anas klausimas—klausimas išnaudojimo moderniškų žemės ūkio mašinų tikrai protingai ir produktyviškai, kol ūkiai pasilieka mažais, smulkiais ūkais.

Todėl, man atrodo, turės Tarybų Lietuvoje anksčiau ar vėliau kilti rimtos kalbos apie kolektyviškų ūkius. Tas reikalas, galima sakyti, tikrai "suspenduotas."

Tačiau, kiek aš patyriau, šį visą reikalą labai sunkina plačiai Lietuvoje paskleistos neigiamos kalbos apie kolektyviškų ūkių senosiose tarybinėse respublikose. Fašistai, matyt, pajėgė gražiai užnuodyti gana didelio valstiečių skaičiaus protą. Jiems pripasakota visokių baisenybių.

Kalbėjau si su žmonėmis, kurie karo metu gyveno Tarybų Sąjungos gilumoje ir dirbo kolektyvuose.

Jeigu Tarybų Sąjungos žemės ūkis toks suiręs ir toks sužalotas, kokių ji Lietuvos žmonėms yra nupiešę fašistai—hitlerininkai, tai kaip jis galėjo parodyti tokį atsparumą karo metu? Juk dabar visas svietas žino, kad nors vokiečiai buvo užgrobę pačias geriausias ir derlingiausias Tarybų Sąjungos žemes, kaip Ukraina, Tarybų Sąjungoje bado nebuvo, duonos žmonės turėjo! Tai panašu į stebuklus. Išties stebūkiai ir buvo. Bet tuos stebuklus parodė kaip tik tas naujasis, kolektyvizuotas žemės ūkis.

Apie kolektyviškų ūkių tiesa yra tokia: Kur vadovybė rūpestinga, apdairi ir išmintinga, kur kolektyviečiai darbštūs, teisingi ir nuosirdūs, ten kolektyvas yra tikras valstiečių išganymas. Apart aukšto medžiaginio gerbuvio, pirmu sykiu jiems prieinami visi moderniškieji kultūriniai atsiekimai—teatras, filma, radijas, muzika, literatūra, sportas. Tokiame ūkyje valstiečiai gyvena švariai ir gražiai. Jiems niekas nebeįkalbėtų grįžti privatiškų smulkių ūkių sistemon.

Tokie gerai, protingai vedami ūkiai sudaro nusveriamą ūkių kiekį. Bet yra, sako, ir labai prastai vedamų ūkių. Tokiuose ūkiuose bėda. Juose apsilaidimas ir atsilikimas. Tokių ūkių valstiečiai, suprantama, gyvena prastai. Šiuo

tarpu jų švietimui ir kovai su jų apsileidimu tarybinė vyriausybė nesigailinti nei kaštų, nei energijos.

Įdomu pabrėžti, jog dažniausia skurstą tie kolektyvai, kuriuose tebeviešpatauja senoji karta. Jauni, naujoje dvasioje išauklėti ir išmoksinti žmonės, į savo darbą ir pareigas žiūri rimtai. Jie yra socialistiniai žmonės. Jie moka socialistiniai ūkio reikalus vesti ir socialistiniai gyventi. Kuriuose kolektyvuose jaunoji karta yra paėmus viršų ir veda reikalus, ten gyvenimas šviesus ir laimingas. Jaunimui, tuo būdu, priklauso socialistinė ateitis. Jaunime glūdi visa socializmo ir laisvės viltis.

Lietuvoje, aišku, reikės daug mokytis iš dažnai labai karčių patyrimų kitose tarybinėse respublikose. Tą puikiai supranta Lietuvos vadovybė. Štai kodėl tiek daug pristeigta amatinių mokyklų ruošimui pramonės ir žemės ūkio vadų, naujų, socialistinių kadru, be kurių socializmas neįmanomas.

Socializmas pramonėje, socializmas žemės ūkyje—štai prisikėlusios Lietuvos siekiamasis idealas.

Ekonominio gyvenimo kryptį neišvengiamai turi lydėti panaši kryptis kultūriniam gyvenime. Mokslas ir menas ne tik neatsilieka, bet dažnai kelią rodo. Tiek daina, drama, muzika, tiek vaizduojamasis menas—tapyba, skulptūra—tiek literatūra kvėpuoja naująja dvasia, kelia lietuvių meilę ir pasiaukojimą naujojo gyvenimo idealui.

Tiesa, dar labai toli nuo tobulumo. Nei iš dainos, nei iš muzikos, nei iš dramos, nei iš literatūros nėra pilnai išnykę visi sunkios, dusinančios praeities likučiai. Rašytojas, poetas, muzikas, tapytojas, dramaturgas dar dažnai susvyruoja, paabejoja, suklysta; nors stengiasi, bet ne visuomet pajėgia surasti savyje pakankamai dvasinių jėgų pilnai pasitikėti naująja ateitimi. Bet kryptis jau aiški, gairės jau nustatytos, naujieji horizontai jau matosi. Lietuva jau plačiam vieškelyje linkui socializmo!

Daina Apie Sakalą

Maksimui Gorkiui.

Į plačią jūrą nukrito paukštis,
Oly atslaitėm lašėjo kraujas,
O, kaip mylėjo sakalas aukštį,
Tiktai drąsieji už laisvę kausas

Ne nugalėtas pats nugalėjęs
Tamsą bekraštę, sparnų sušvito,
Varganai žemei, lyg Prometėjas
Nešdamas naują auštantį rytą

Žodžiai į širdį liejasi tykiai:
Mačiau aš erdvę, sveikinau saulę,
Narsiai kovojau, kad jūs palikę
Tęstumėt laisvės dainą pasauliui.

V. Valsiūnienė.

Mes Ne Akmenys

Mes ne akmenys prie kelio apdulkėję,
Mes ne tie, kuriuos lietus nuplaus.
Mes gyvent pro viesulus, kovas atėjom,
Kad nuskaidrint ateitį žmogaus.

Mes ne akmenys, kad būtume nebylūs,
Mes ne tie, kuriuos bet kas daužys.
Mūsų žvilgiai drąsūs ir prasmingai gilūs,
Mes negalim eiti pamaži.

Mes ne akmenys nubaltinti prie plento,
Mes juk tie, kurie tvirtai laikys
Laisvės vėliavą pasaulio kontinentuos
Vis pirmyn įsmeikdami akis.

L. Vainikonis.

ŠIRDIS IR KRAUJO APYTAKA

DR. A. PETRIKA.

Didžiausis šių dienų visuomenės priešas, tai *širdies ligos*! Šis slybinas kas metai praryja bei sužaloja žmonių daugiau, nei kuri kita liga. Kadaise džiavo skyrė sau daugiausiai aukų. Dabar širdies ligomis miršta du kartu daugiau, negu vėžiu ir pusketvirtu karto daugiau, nei džiavo. Ypačiai senesniojo amžiaus žmonių širdies ligų mirtingumo kreivė smarkiai pašoko aukštyn. Žymėtina, jog širdies ligomis sergančių ir mirstančių skaičius kas metai *auga, didėja!* Pav., 1937 m. Jungt. Am. Vals. tijoje širdies ligomis mirė 346,401 žmonės, t. y., 23.9% visų taisy metais mirusiųjų; daugiausiai mirė pasiekusių 60 metų amžiaus—33.9%.*

Širdies sutrikimai, kaip savistovi liga, pirmaisiai pastebėta 1500 m. Nuo to laiko, per suvirš 400 metų, jau priskaityta daugiau šimto širdies ir kraujotakos ligų. Kiekis žmonių, sergančių širdies ligomis susilpnėjimu, yra labai didelis. Kiekvienas esame stebėję vaikščiojant piliečius su išbalusia oda, pamėlynavusiom lūpom, nosim ar ausimis žmones, kuriems sunku užlipti kad ir ant žemos laiptų pakopos.

Jaunuomenei širdį sugadina dažniausiai ūmusis reumatizmas (*polyarthritis acuta*), o viduramžių ir senių miršta daugiausiai dėl vainikinės arterijos (*coronary artery*) sklerozės-sukalkėjimo (*angina pectoris*) ar jos užsikimšimo kraujo krešuliu (*coronary thrombosis*), kraujaspūdžio pakilimo ir bendrai kraujagyslių sklerozės. Tūlos užsikrečiamos ligos, kaip difterija, skarlatina, tyfas, plaučių uždegimas, gonorėja ir sifilis—taipgi nemaža širdį sužaloja ir trukdo jos darbui. Ypačiai sifilis neigiamai veikia širdį ir didžiausias arterijas. Kuris yra turėjęs minėtą ligą (sifilį) ir nėra pilnai išsigydyęs—jos bacilos kiti širdį sužaloti net už daugelio metų po apsikrėtimo.

*Tais metais J. A. V. mirė 1,450,427 žmonės, gimė 2,303,337. Vyru mirė tris kartus daugiau, negu moterų. Rytinė ir šiaurinė krašto dalį mirė ir sirgo daugiau, negu pietinė ar pietvakarinė dalis. Gi 1940 m. širdies ligomis jau sirgo ne mažiau, kaip 2,000,000 žmonių, o mirė 500,000. (Paskiausios statistikos neturiu). Viename tik New Yorko mieste yra suvirš 250,000 tos rūšies ligonių.

Infektuoti tonziliai bei dantys taipgi gali sugadinti jautrius širdies audinius.*

Aiškesnio supratimo dėlei, kaip rimtą vaidmenį vaidina širdis varinėdama kraują, pažūrėkime pirmiausiai, kas yra tasai kraujas ir kokia jo užduotis organizmo mitybos bei gyvybės išlaikymo darbe.

Tiriant kraują su mikroskopu galima matyti, kad jame plūduriuoja daugybė kūnelių; kad jisai yra padarytas iš skaidraus gelsvo skystimo (*plazmos*) ir keleriopų *forminių elementų*. Kraujo plazmoje yra 7-9% baltymų (*proteinų*), 1% vynuogių cukraus, 1% riebalų ir apie 9% druskos. Forminiai kraujo elementai yra trejopi: *raudonieji kūneliai* (*eritrocitai*), *baltieji kūneliai* (*leukocitai*) ir *plokštelės* (*trombocitai*). Svarbiausioji eritrocito sudėtinė dalis yra *hemoglobinas*, sintetinis baltymas, kuriame yra raudonos dažomosios medžiagos. Hemoglobinas yra ypatingas dar ir tuomi, kad jame yra geležies. Svarbiausias gi hemoglobino ypatumas—godžiai jungtis su *deguoniu* (*oksigenu*); susijungęs su deguoniu jis vadinasi *oksihemoglobinu*. Kai kraujas subęga į plaučius ir čia susiduria su oru, hemoglobinas tučtuojau prijungia prie savęs deguonį ir neša jį jo ištroškusiems audiniams. Čia oksihemoglobinas skyla ir atiduoda deguonį narveliams (*celėms, ląstelėms*).

Iš to skaitytojui bus aišku, kaip svarbų darbą atlieka hemoglobinas audiniams kvėpuojant. Juo daugiau kraujuje hemoglobino, tuo lengviau pristatomas deguonis audiniams. Hemoglobino kiekis yra kvėpavimo galios reišikėjas. Jeigu kraujo eritrocitai turi mažiau nei reikia hemoglobino, tada kalbama apie *anemiją* (mažakraujystę). Mažakraujai bedirbdami greitai pavargsta, jiems trūksta oro, netenka jėgų, esti nedarbingi. Gi tie, kurie kraujuje turi eritrocitų kelis kartus mažiau nei reikia, dirbti visai negali: jiems nors ir dėl mažo judėjimo svaigsta galva. Tokių ligonių oda ir matomos gleivių plėksnelės yra išblyškę, nes kraujas turi permaža dažomosios medžiagos.

*Širdies susirgimų pasitaiko daugiausiai dėl sekamų priežasčių: gyslių sukietėjimo (po 60 m. amž.) 40%, reumatizmo 25%, sifilio 10%, įvairių kitų priežasčių 15%, nesurastų priežasčių 10%.

Organizmas, staiga netekęs daug kraujo, darosi anemiškas. Bet tokia anemija, jei tik eritrocitų gamyba kaulo čiulpuose (smegenyse-marrow) eina sparčiai, greitai išnyksta. Kas kita, kai eritrocitai persilpnai gaminasi, arba jie greit žūva. Šitokiais atvejais tenka skaičiuoti su visai rimtu susirgimu.

Baltųjų kraujo kūnelių skaičius kur kas mažesnis. Jie yra didesni už raudonuosius ir gali judėti savarankiai. Pakliuvusias į kraują bakterijas, ar kitokias svetimybė, leukocitai savo protoplazmos „kojelėmis“ apsupa ir tartum praryja, sunaikina jas. Užtat leukocitus dažnai vadiną *fagocitais* (ėdikais). Pakliuvusias į leukocito nagus bakterijas jis gali savo fermentais suardyti, sunaikinti. Dėl to leukocitai sudaro kaip ir organizmo apsaugą. Leukocitai gema limfinėse liaukose, blužnyje ir kaulų čiulpuose.

Kraujo plokštelės yra 3-20 kartų už leukocitus mažesnės. Jos turi bendrą su kraujo krešėjimu (coagulation). Kada kraujo plokštelių sumažėja, tada ir kraujas kreša silpniau. Kraujo plazmoje, kaip ir kiekviename skystime, yra ištirpusių dujų: anglies dvideginio (CO₂), deguonies, azoto (nitrogeno), etc.

Kiekvienas kūno organas bei narvelis (celė) gyvenamas naudojasi maisto medžiagomis, kraujo atneštomis iš žarnų, kuriose vyksta virškinimo chemizmas. Narveliui mintant, jame pasidaro išnaudotų medžiagų liekanos, kurios eina į kraują, o šis neša jas į inkstus, kurie kartu su šlapimu jas iš organizmo šalina. Tuo būdu kraujas išnešioja maisto medžiagas po visą kūną ir išplauna iš narvelių nereikalingas—kartais net žalingas—medžiagas. Tam tikslui kraujas tekėdams palaiko nuolatinį susisiekimą iš vienos pusės tarp virškinamojo aparato ir narvelių, iš antros—tarp narvelių ir inkstų.

Narvelio gyvybė be kvėpavimo neįmanoma. Kraujas ima iš plaučių oro deguonį ir neša jį į narvelius. Taigi kraujas palaiko nuolatinį susisiekimą tarp narvelių ir plaučių. Kraujas dar turi ir tokių cheminių medžiagų, kurios mus gina nuo įsibrovusių mikroorganizmų ir išnešioja vidinių sekrecijos liaukų hormonus (sekretyvus). Hormonai, pakliūdami stacčiai į kraują, išsiskirsto po visą kūną ir todėl jų veikimas gali pasireikšti gana toli nuo liaukos esančioje organizmo dalyje.

Kraujas, greitai gyslomis tekėdamas, lygina

įvairių kūno vietų temperatūros nelygumus. Toje vietoje, kur temperatūra aukštesnė, pav. kūno viduje, kraujas sušyla ir nubėgęs į tą vietą, kur temperatūra žemesnė (pav., oda, kojų pirštus ir tt.)—ją sušildo.

Kraujas, ištekęs iš gyslos ir pabuvęs ore, per kelias minutes sutirštėja, sukreša. Krešėdamas kraujas užkems atdaras gysles ir sustabdo kraujavimą. Jei kraujas nekresėtų, tai kiekvienas susižeidimas būtų gyvybei pavojingas, žmogus mirtų nuo kraujoplūdžio.

Jau buvo minėta, kad deguonį jungia hemoglobinas. Tas kraujas, kuris teka iš plaučių į audinius, turi apie 20% deguonies ir vadinasi *arteriniu*. Dėl to arterinis kraujas yra skaidriai raudonos spalvos. Gi tas kraujas, kuris teka iš audinių į plaučius apsigryninti, turi tik apie 12% deguonies, yra tamsesnis ir vadinasi *veniniu*.

Kraujas yra uždarytas elastingų-tąsų vamzdžių-vamzdelių, vadinamų kraujagyslių (kraujo indų) sistemoje. Kad nešioti audiniams visas reikalingas ir šalinti iš audinių susidariusias nereikalingas medžiagas—kraujas turi nuolat gyslomis tekėti. Kraują varinėja ir verčia tekėti plakantį širdis. Širdis, tai dvejetainis (dubeltavas) siurblys (pumpa), kuris iš vienos pusės *čiulpia* į save kraują iš venų, o iš antros—*spaudžia* į arterijas ir taip palaiko nepaliaujamą kraujo tekėjimą gyslų sistemoje.

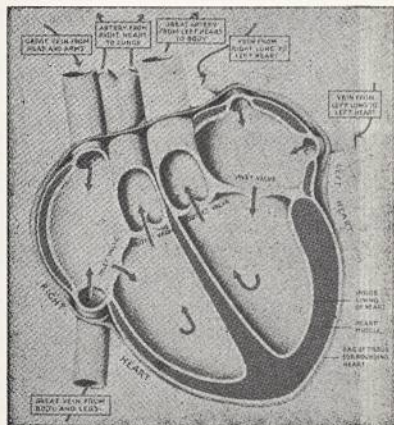
Širdis yra tuščiu viduriu, maždaug kumščio dydžio, skersai dryžuotas nevalingas raumuo. Ji guli krūtinės ląstoje tuoju už krūtinkaulio (sternum), didesnę savo dalimi kairėje ląstos pusėje. Širdis susitraukdama savo viršūne (apex) paliečia penktąjį tarpšonkaulį, netoli kairiojo spenelio. Šitas širdies dūžis gerai juntamas pridėjus prie tos vietos ranką; jos pagrindas (base) nukreiptas į viršų. Savo forma širdis panaši kriaušei, konusui.

Širdis yra tvirtas raumeninis organas, išilginės raumeninės pertvaros perskirtas į dvi puses (dažnai vadinamas širdimis): dešiniąją ir kairiąją. Kiekviena pusė dar ir vėl perdalinta į dvi dalis: *skilvelį* (ventricle) prie širdies viršūnės, ir *prieširdį* (auricle) prie pagrindo. Tuo būdu širdis turi keturias kameras: du prieširdžius ir du skilvelius. Prieširdžiai ir skilveliai vienas nuo kito atskirti pertvaros atskirti. Dešinioji širdis su kairiąja tiesioginio susisiekimo neturi. Storiausia ir tvirtiausia sienelė yra kairiojo skilvelio. Dešiniojo skil-

velio ne tokia stora. Prieširdžių sienelės silpnės negu skilvelių.

Iš oro širdis turi neraumeninį apdangalą (pericardium). Be to, ji yra tam tikrame maišelyje (kryptyje), kuriame yra šiek tiek skaidraus skystimo jos paviršiuil gilgti, kad širdies sienelės susitraukdama galėtų slidžiau judėti. Širdies vidus išklotas plyna pleksnele (endocardium).

Kaip kiekvienam *siurblyje* yra *vožtuvai* (valves) skysčiams viena kryptim varinėti, taip lygiai ir širdis turi vožtuvus, kurie leidžia kraujui tekėti tik viena—*reikiama*—kryptim. Pirmiausiai, tarp prieširdžių ir skilvelių yra

Širdies plūvis—pašūns (diagrama)

vožtuvai. Dešinėsios pusės vožtuvas sudarytas iš trijų dalių, vadinamas *trivarčiu vožtuvu* (tricuspid valve). Kairiosios gi pusės—iš dviejų dalių, vadinamas *divarčiu vožtuvu* (bicuspid—mitral—valve). Skilveliams atsileidžiant-atsipalaiduojant šitie vožtuvai atsidaro, o jiems susitraukiant—užsidaro. Atsidaro jie kraujui spaudžiant į skilvelio vidų. Pusmėnuliniai vožtuvai (semilunar valves) skiria kairįjį skilvelį nuo didžiosios arterijos, vadinamos "*aorta*," o dešinįjį skilvelį—nuo plaučių arterijos (pulmonary artery).

Kai prieširdžiai plečiasi, į juos pilasi iš venų kraujas: gi kai jie pradeda susitraukti, varo iš savęs kraują, kuris turi tik du išėjimų: vienas jų—grįžti atgal į venas. Bet čia venų

raumenų susitraukimas, jų žiočių išsilenkimas ir kiti specialūs įtaisai—kraujui grįžti atgal neleidžia. Lieka tik antras ir vienintėlis išėjimas, tai kelias į skilvelius, kurie kaip tik tuo metu (prieširdžiams besitraukiant) yra atsileidę. Kai pro atsivėrusius vožtuvus kraujas iš prieširdžių subėga į skilvelius, tai skilveliai pradeda trauktis (prieširdžiai tuo momentu atsileidžia).

Skilveliai besitraukdami vėl spaudžia kraują, jis turi išeiti išėjimo. Grįžti atgal į prieširdžius, jis negali, nes būriniai vožtuvai jau būna užsidarę. Lieka vienintėlis išėjimas—veržtis iš skilvelių pro atvirus pusiaumėnulinis vožtuvus į "*aortą*" (iš kairiosios pusės) ir į plaučių arterijas (iš dešinėsios). Bet kai skilveliai atsipalaiduoja (išvarę iš savęs kraują), pusiaumėnuliniai vožtuvai, arterijų kraujui spaudžiami, užsivožia ir nebeleidžia kraujui grįžti į skilvelius. Tuo būdu vožtuvai reguliuoja kraujo tekėjimo kryptį ir neleidžia jos pakeisti.

Pasitaiko žmonių, kurių širdies vožtuvai, dėl buvusio jų įdegimo (reumatizmo), infekcijos ir t., yra skylėti arba nesandariai užsidaro. Tuomet kraujo dalis *grįžta atgal* ir širdžiai tenka vėl tą patį kraują siurbti bei stumti tolyn. Vadinasi, širdis turi nudirbti daug nereikalingo darbo, kas ją be reikalo vargina. Pasitaiko vėl širdžių, kurių vožtuvai kiek reikiant neatsidaro. Kitaip sakant, vožtuvų pakraščiai vietomis suauga ir pasidaro kraujui persiauras išėjimas (mitral stenosis). Kraujo srovė tuomet sutinka pasipriešinimą ir verčia širdies sienelių raumenis stipriau įsitemti, sunkiau dirbti.

Sitokios vožtuvų ydos ilgai neišgyvena, jos raumenų veikimas darosi nebeapkankamas. Širdis viso kraujo pervaryti pro gyslų sistemą jau nebepajėgia, todėl išbrinksta kojos ir kitos kūno dalys. Turėdamos tokią širdies ydą žmogus nėra darbingas, greitai pavargsta, bėgdamas ar kiek greičiau eidamas uždūsta, veidas bei lūpos pamėlynuoja, etc. Kartais, aišku, gali ir pats širdies raumuo susirgti. Igydęs gydytojas, pridėjęs prie širdies stetoskopą, gali tokius neregularumus nugirsti ir nenormalę širdies būklę atspėti. Jeigu nepakanka stetoskopo, galima pasinaudoti elektrokardiografu.

Negimusio kūdikio (fetus) širdis veikia kiek skirtingiau, nei kvėpuojančio žmogaus. Reikia

atminti, kad kūdikis esąs motinos yščiue nekvėpuoja, todėl ir jo kraujas *neina* į plaučius apsigrnyinti bei reikiamos deguonies pasiimti. Jo kraujo apytaka susijusi su motinos krauju. Jo širdies plakimas gana silpnas, nes kraujas iš dešiniojo prieširdžio *neina* į dešinyjį skilvelį, kaip kad turėtų, bet tiesiai į kairijį prieširdį, o iš ten į kairijį skilvelį ir didžiąją arteriją — „aortą.“ Tarp dešiniojo ir kairiojo prieširdžių yra atvaras (foramen ovale), pro kurį tas kraujas ir praeina. Jeigu kiek kraujo ir patenka į dešinyjį skilvelį, tai iš ten jis nedidele gyslele (ductus arteriosus) pasiekia „aortą.“

Atvarą „foramen ovale“ saugoja Eustachijaus vožtuvas. Kūdikui gimus, šis vožtuvas aklinai uždaro minėtą atvarą ir pro jį daugiau kraujas nebevaikšto. Tačiau pasitaiko, kad dėl kokių nors priežasčių tasai vožtuvas atvaro neuždaro. Tada širdis turi ypatingą murmėjimą, nes kraujo dalis, *neperėjusi* per plaučius, patenka į kairijį prieširdį ir į „aortą.“ Jau nuolis su tokia širdies yda (congenital heart) retai kada ilgai gyvena. O jeigu kuriam ir pavyksta kiek ilgiau pagyventi, tai jisai būna išblyškęs, silpnas, nedarbingas.

KRAUJO APYTAKOS RATAS.

Širdis savo atspalaiduojančiais prieširdžiais, kaip jau matėme, kraują įčiulpia, o susitraukiančiais skilveliais jį išspaudžia į gyslas. Iš kairiojo skilvelio kraujas varoma į didžiąją arteriją — „aortą“, kuri visai šakojasi: vienos jos šakos neša kraują į galvą, antros į rankas, trečios į liemenį, kojas ir tt. Arterijos šakojasi vis į mažesnes ir mažesnes arterijas. Pastarųjų spindis (skersmuo - diametras) vis mažėja, o skaičius didėja. Galiau jos tampa tokio mažo spindžio gyslelėmis, kad raudonieji kraujo kūneliai gali pro jas pralysti tik susispaudę. Šitos gyslelės vadinasi *kapilerais*. Čia kraujas atiduoda kūno audiniams visa, ko jie reikalingi (maisto medžiagas, deguonį, etc.) ir paima iš jų tai, ko jie nereikalingi (anglies dvideginį, šlapalą, etc.). Kapilery žmogaus kūne yra labai daug. Menama, jog žmogaus viso raumenyno kapilery ilgis yra maždaug 100,000 kilometrų, t. y., ištektų 2½ kartų žemei apjuosti. Kapilera, savo keliu, susimeta vis į didesnes ir didesnes gyslas, vadinamas *venomis*, kuriomis kraujas grįžta į širdį.

Verta pažymėti, jog venose kraujas teka kiek skirtingiau, nei arterijose, nes venos vi-

duje turi vožtuvėlius, kurių arterijos neturi. Venų vožtuvėliai leidžia kraujui tekėti tik į širdį, o ne atgal. Jie ypačiai padeda kraujui tekėti iš *apačios* į viršų — žmogui stovint. Pav., kojų venose esąs kraujas savu svoriu natūraliai turi palinkimo kristi žemyn, o vožtuvėliai nuo to sulauko. Venos eina daugiausiai greta su arterijomis, tik dažnai vieną arteriją lydi dvi venos. Taigi venų yra žymiai daugiau, nei arterijų. Be to, arterijos guli giliau už venas.

Tonusiniai (nevalingi) venų raumenys ritmingu susitraukimu ir atslėidimu padeda kraujui grįžti į širdį. Dėl to tūli fiziologai tokį pagalbinį venų darbą vadina „periferine (simpatine) širdimi.“

Maisto medžiagas iš skrandžio ir žarnų surenka kapilera, kurie vėliau susimeta į didelę *vartinę veną* (portal vein), einančią į jeknas (kepenis). Šita vartinė venos sistema, surinkusi iš virškinamojo trakto (mitybos kanalo) maisto medžiagas, neša jas per jeknas į bendrusios kraujo indus. Be šitos sistemos, jeknos, kaip ir kiekvienas kitas organas, turi dar ir savo arteriją (hepatic artery), ateinančią iš didžiojo kraujo apytakos rato; ši arterija atneša joms deguonies. Vadinasi, jeknos turi dvejopas įtekancias gyslas. Šituo atžvilgiu jos skiriasi nuo kitų organų.

Iš aukštutinės kūno dalies (galvos, rankų) kraujas subėga į viršutinę tuščiąją veną (superior vena cava), o iš žemutinės į apatinę tuščiąją veną (inferior vena cava). Iš abiejų šių didžiulių venų kraujas subėga į dešinyjį prieširdį. Šitas kelias, pradedant nuo kairiojo skilvelio didžiąją arteriją (aorta) ir baigiant dešiniuoju prieširdžiu — vadinamas *didžiuoju kraujo apytakos ratu*.

Jau žinome, jog kraujas iš dešiniojo prieširdžio eina į dešinyjį skilvelį, o iš čia į plaučių arteriją. Ši arterija šakojasi į kairiąją ir dešiniąją, o šios vėl į mažesnes ir mažesnes arterijėles, kol galiau jos išsidalina į kapilery tinkluką, kuris plaučiuose yra labai išlavijęs. Čia kraujas atiduoda anglies dvideginį ir mainais pasiima iš plaučių oro deguonies. Po šio apskaitimo dujomis, kapilera eina storyn, virsta venomis, o šios kita su kita susiliedamos vis storėja, ligi pasidaros iš jų tik dvi plaučių venos, sueinančios į kairijį prieširdį. Šitas kelias nuo dešiniojo skilvelio ligi kairiojo prieširdžio yra *trumpesnis*, dėl to ir vadinamas *mažuoju kraujo apytakos ratu* (ciklu). Tuo

būdu bi kuri kraujo dalelė, pirma grįžus į tą pačią vietą, turi perbėgti abu apytakos ratu ir du kartu pereiti per širdį. Kraujas gali apibėgti abu ratu per pusę minutės.

Dešiniąją širdimi, kaip jau matėme, teka *veninis* kraujas, ateinąs iš audinių, kairiąją gi — *arterinis*, ateinąs iš plaučių. Veninis ir arterinis kraujas teka atskirais takais ir niekur nesusimaišo (žinoma, jeigu širdies vožtuvai yra geri). Kairysis skilvelis varo kraują į didžiąją apytakos ratą, o dešinysis į mažąją. Kiekvienu ritmišku susitraukimu širdis išstumia į "aortą" 50-100 kubiškų centimetrų kraujo ir tuomi palaiki arterijų sistemoje pastovų spaudimą. Didžiausias kraujospūdis yra "aortoje," nes tai didžiausia arterija. Kraujas, kaip ir kiekvienas skystis, teka iš tos vietos, kur spaudimas yra didesnis į ten, kur spaudimas mažesnis. Juo kraujo spaudimo skirtumas tarp atskirų vietų yra didesnis, tuo jo tekėjimas greitesnis.*

Širdies darbas nespakomai sunkus. Ji dirba daugiau, negu kuris kitas kūno organas. Širdis pradeda plakti kūdikiui dar negimus ir dirba iki grąbo, kartais suvirš šimto metų. Ji dirba *be jokio poilsio*, dieną ir naktį, budint ar miegant. Jei širdis plaka nespaciškai, tik 70 kartų per minutę, tai per 24 valandas ji susitraukia 100,000 kartų, per metus—36,000,000 kartų! Per vieną valandą ji pervaro per save visą statinę kraujo.

Širdies plakimas mūsų valios nepriklauso; mes negalime savo noru širdies plakimo nē paretinti, nē paspartinti. Ją veikia centrinė ir simpatetinė nervų sistemos. Išgąstis, pyktis, kūno judėjimai, darbas, mankšta, nuotaika ir daugybė kitų sąlygų širdies plakimą veikia. Kaip greitai gali žmogus reaguoti į kraujagyslių spindžio (lumen) pasikeitimą, galima matyti iš ūmaus veido paraudonavimo ko nors susigėdus. Gi išsigandusio žmogaus kraujo indai staiga susitraukia, jis išblyksta. Vadinasi, psichinės būties, emocinio sielos gyvenimo pakitimai veikia kraujo indų išsiplėtimą ar susitraukimą. Reikia dėlto vengti nereikalingai širdį varginti, o ji mums atsikokės ilgu ir sąžiningu darbu!

*Normalus kraujo spaudimas yra sekamas: širdžiai susitraukiant (systolic) 120-140 mm., gi širdžiai atsileidžiant (diastolic) 80-90 mm.

IŠBĖGS

Išbėgs pavasariai į tolį,
Ir vėl sugrįš čionai.
O tu ar bent gi prisiminsi,
Kad pernai gyvenai?

Jau vysta, džiūsta margos gėlės,
Bet jos ir vėl žydės.
O tau ar laimė kas žadėjo,
Ar gal rytoj žadės?

Dangus šiandieną apsiniaukęs,
Bet rytą saulė švis.
O lauk—sulauksi savo džiaugsmą,—
Sparneliais jis atskris.

Gi laimė pats bandyk sutverti,
Bendra draugų jėga.
Gyvenims eis, kaip kad ir ėjo,
Rimties tiesia vaga.

Stasys Jasilionis.

A. S. Puškinas

SONETAS

Scorn not the sonnet, critic.
Wordsworth*

Rūstusis Dantė neneigė soneto;
Petrarka meilę liejo sonetu;
Jo žaismas mėgo autorius Makbeto
Kamoensas, kai buvo jam graudu.

Ir mūs laikais jis sužavi poetą:
Vordsvortas rinkos į minties laidu,
Kai, pasitraukęs į ramybės vietą,
Idealu žavėjosi vaizdu.

Unksmėj kalnų Tauridės tolimųjų
Ir dainius Lietuvos eilių glauštųjų
Nevengė, savo reikšdamas vajas.

Pas mus jo nežinojo dar merginos,
Kai Delvesas hegzometro eiles
Šventąsias juo pakeisti pamėgino.

Vertė Ant. Venclova.

*Niekink soneto, kritike.

TAURIŲJŲ DIDVYRIŲ KILNYBĖ

JONAS KASKAITIS

Praūžė karo audra. Sukrėtė ji visą ramiąją geros valios žmoniją. Rudieji fašistiniai barbarai pasižymėjo visur pasibaisėtinu žvėriškumu. Sunkiausiai nuo jų nukentėjo mūsų didžioji tėvynė. Taurieji jos didvyriai, padėję savo karštas galvas dėl žmonijos labo, parodė neišpasakytą savo dvasios kilnybę. Neseniai apie tai išėjo iš spaudos labai įdomus dokumentas — knyga "Kareivio Gyvenimas" ("Žiznj soldata") — dienynai, užrašai ir laiškai Veikiamosios Raudonosios Armijos kovūnų. Spaudai ją prirėngė Jurgis Žukovas ir Valentina Sokova. Išleido "Jaunoji Gvardija," 1946 m.

Ta knyga taip daug ir taip gražiai pasako apie prakilniųjų jausmų lėlionę. Iš jos čia paimsime keletą įstabių ištraukų.

Bendras vaizdas susidaro šitoksai. Rudieji barbarai jau iš kalno rengiasi prie karo. Vokiškojo štabo slėpinynuose ant žemėlapių brailžoma strėlės, rengiama grobuoniški "Barbaros planai," kaip, kur ir kada pulti tokius ir tokius kraštus ir miestus... O tuo tarpu šių įdomiųjų užrašų autoriai eina į mokyklą, uoliai mokosi, daro pirmuosius gyvenimo žingsnius, stato ateičiai planus, svajoja kas apie studentiškąjį suolą, kas apie mokslinius išradimus, kas apie naujus darbo siekinius.

Anam šone — iš kailio neriasi įsiutęs kruvinasai budelis. Degindamas žemuosius savo padauzų jausmus, žmogžudiškos manijos perimtas Hitleris, pilna gerkle, net apsiptojęs staugia: "Prakilniųjų jausmų laikai praėjo!"... O šitam šone — jaunuolė Lida Chudiakova rengiasi padėti savo jaunas nuojėgas šiaurinei gamtai sutramdyti, šiaurinei gamtai padaryti jaukesnei. Jaunuolis kazachas Baubekas Bulkiševas ištisas naktis sėdi už knygų, besistengdamas originale suprast ir persiimt didžiąsias Gėtės mintis...

Ir štai šitie taurieji uolieji jaunuoliai — Lida Chudiakova, broliai Ostapenko, Baubekas Bulkiševas, Nataša Kovšova, jų bičiuliai ir bendradarbiai tampa kariais. Taip, jiems sunkiai prisieina vargt. Ypatingai pirmaisiais karo mėnesiais. Nelengva persiteikt į kareivišką buitį, prisipratint prie griežtos karinės

drausmės, prie sunkenybių ir trūkumų kariuomenės fronto gyvenimo. Tačiau jiems niekur nieko neprisieina mainyt savo persitikrinimų ir savo pasaulėžiūros. Jie pribuvo į karą su tokiais pačiais kilniais jausmais ir tauriomis mintimis, su kuriomis jie gyveno ir darbavosi, kuriomis jie persiėmė su motinos pienu. Karas buvo jiems brandos kvotimas, egzaminas dėl pilietinės brandos atestato. Egzaminas griežtas ir negailestingas. Ir jie išlaikė tą egzaminą pagirtinai ir garbingai.

Šitie laiškai ir užrašai pat pirma buvo atspausdinti komunistinės jaunuolių sąjungos žurnale "Komsomolskaja pravda." O paskiau jie buvo surinkti į knygą "Kareivio gyvenimas." Kiekvienas iš šių gyvų, aistringų ir karštų žmogiškų dokumentų, atspausdintų laikrašty bei knygoj, iššaukė visą bangą atsiliepimų. Praslinko keletas metų. Praūžė ta baisioji karo audra. Nauji uždaviniai stovi prieš mus. Kitos problemos jaudina jaunuomenės širdis ir protą. Ir kodėlgi kiekvienas šitos knygos puslapis jaudina mus vis nauja jėga? Kodėlgi šitą knygą vis nori skaityti ir perskaitinėti?

Ogi todėl, kad ji pasakoja mums apie tarybinio žmogaus sielos didingumą, apie lėlionę prakilniųjų jausmų, kurie guodė ir drąsino tarybinį karį jo karžiagiškuose darbuose.

Štai ištraukėlė iš Boriso Gubanova užrašų. Jis tuomet ėjo pareigas komjaunuolių biuro sekretoriaus ir buvo jaunesniojo jo dalies politiniu vedėju.

"Mes dabar dasižinojom gyvenimo prasmę: ji paprasta ir gili. Gyvent — vadinasi mokėt ir norėt pilnutiniai atsiduoti bendram darbui, būti bendro dalimi, o ne šalutiniu jojo tėmytoju... Taigi, Borisai, drąsiau žiūrėk pirmyn. Mes žinom, už ką mes kariaujam, — už teisę kvėpuoti. Mes žinom, už ką mes stovim, — už Tarybų Sąjungą, už tėviškę. Taigi nešiokime su savim tą puikų Bagrationo sūksnį: "Atiduokit gyvenimą, bet tėvynės ir garbės neatiduokit niekam!"

Visokie jaunuoliai rašė šituos laiškus ir dienynus. Skirtingi jų buvo pobūdžiai, palinkimai, skirtingas išmokslinimas. Kiekvienas saviškai mąsto ir saviškai rašo. Kasgi juos su-

bendrina ir sujungia krūvon? Kas juos daro taip giminingus ir artimus? Ogi negęstamoji, visa-pergalinti tėvynės meilė.

Sunkiai sužalotas tankistas, leitenantas Kritas, jausdamas, kaip silpsta jo jėgos, skubiai daro įtrauką į savo užrašų knygele: "Tėviške mano, šalele gimtoji, mylimasis drauge Stalaini! Aš, Lenino komсомоlo sūnus, jo mokiny, kariavau, mušiausi, kaip diktavo mano širdis. Mušiau, pliekiau gyvačius, koliai mano krūtinėj mušė širdis... Jei aš žūsiu nuo šitų prakeiktųjų niekšų rankos, tai žinok, drauge, skaitantis šitas eilutes, jog aš jiems pigiai neatsisėjau."

Jie ėjo į karą, nešdamiesi savo širdy tėvynės įsaką, savo tėvų įsaką. Visas frontas 1942 metų vasarą džiūgavo žygdarbiais Marijos Liesovos, kuklios ukrainietės mergaitės. Jinai išnešė iš karo ugnies dvidešimt vieną sunkiai sužeistą kovūną. Susodino juos mašinon. Bet čia trylika vokiečių pradėjo eit aplink griovį. Marija sugriebė automatą ir granatas. Nudėjo visus trylika fašistų. Soferis tapo sužeistas. Marija taipgi tapo sunkiai sužeista. Bet apie save ji nesisielėjo. Sėdo už vairo ir išvežė mašiną su savo išgelbėtais kovūnais į saugią vietą. Kas gi davė Marijai jėgų ištesėt tokiam aukštai kilniam darbu? "Kai aš ėjau armijon", rašo jinai, "tėvas man tarė: 'Žiūrėk, dukra, mes užkariavom laisvę savo kraujui, o dabar jūs, mūsų vaikai, turite ją išlaikyt.' Šitą tėvišką įsaką aš atminiau ir pildžiau po Odesą, atminiau ir pildžiau po Sevastopolį."

Atsisveikinimą su tėvu atsiminė ir Dimitrijus Ostapenko, kada desėtkai priešio tankų sujudė į apkasus ir žemė sudrebėjo nuo vikšrų ir pabūklų čezėjimo. "Šiomis mirtino pavojaus minutėmis mes atsiminėm Ukrainos kauburius, savo gimtąją stepę, savo pražilusią nuo vargo motiną. Ir prisiminė mano išleidžiamieji tėvo žodžiai prieš mūsų išėjimą armijon: 'Juntate, sūneliai mano, kaip stena gimtoji Ukraina. Eikite, vaikinėliai, ginkite savo tėvukyną'..."

Broliai Ostapenko—Dimitrijus ir Ivanas—šitam mūsų su prieštankiniais šautuvais parmuše ir sudegino 20 vokiškų tankų. Taip jie išpildė savo tėvo įsaką.

Žodis "jaunatvė" visuomet ir visais laikais siejosi su žodžiu "gyvenimas". Jaunuolis stiebiasi į gyvenimą, kaip ir ta gėlė į saulės šviesą. "Mes mylim gyvenimą,"—rašo savo fronto

dienyne Baubekas Bulkiševas, žuvęs Vakarų Prūsijoj žiemą 1944 metais. Jam taipgi priklauso ir sekamos eilės: "Tegul šitas mano užrašėlis daeis iki būsimųjų mūsų mūšio tyrinėtojų. Tegul jis jiems padės kokioj nors mažutėj jų darbo grandelėj. Tegul jie žinos, kad mes, kaudamiesi, mokėjom vargt ir juoktis, pykt ir verkt. Aš pykiu dėl to, kad jaunatvė man duota tiktai vieną kartą, o tamsioji jėga nori ją man atimt... Mano jaunatvė tarnauja žmonijos labui. Gali būt, man ir nepasiseks jos sugrąžint, bet aš ją sugrąžinsiu savo jauniesiems broliams, ir jie didžiuosis tais, kurie mušėsi su priešais per šiuos karinguosius metus."

Aukot save, savo jaunatvę, vardan bendrojo labo—yra pats aukščiausiasis žmoniškos tobulybės laipsnis. Kiek gi tai reikia turėt tikrosios narsos ir sielos grožės, kad sugebėtum rašyt, kaip ir ta mergaitė Liuba iš mažiuko Kursko gubernijos kaimelio, kad sugebėtum prieš pačią mirties bausmę rašyt savo mylimajam:

"Už dviejų valandų mano mažutis, dar prietinkamai ir nepradėtas gyvenimas, užges, kaip ta lemputė patamsy. Aš atsisveikinu su juo ant visados. Kas gi žinojo, kad jis taip tragiškai greit pasibaigs. Juk aš tik ką nuo mokyklinio suolo. Bet, kai aš atsigręžtų į pergventą, aš pajuntu pasitenkinimą: tą mažutį gyvenimo kąsnelį, kurs išpuolo mano likimui, aš pergyvenau gerai..."

"Štai va dabar aš sėdžiu prieš mirties bausmę, o prieš mano akis stovi ne kilpa, kuria mane pasmaugs vokiečiai, bet tavo mielasai vaizdas; ne tamsi kapinių duobė, kur mane paguldys, bet tavo meilė. Aš, kaip ir pirma, myliu tave. Tave ir tėviškę. Vardan šitos meilės aš užmušiau patsidavęs vokiečiams išgamą, mūsų seniūną, kurs išdavė partizanus."

Kame tikrasai džiaugsmas? Kame tikroji gyvenimo laimė? Šitie klausimai visuomet jaudino jaunas širdis. Kadais, dar jaunas būdamas, Marksas, apmąstydamas šitas problemas, rašė:

"Istorija skaito dideliais tuos žmones, kurie, besidarbuodami dėl bendrojo labo, patys pasidarė prakilnesni. Patyrimas skaito laimingiausiu tą žmogų, kurs padarė laimingais didžiausią žmonių skaičių..."

"Jeigu mes pasirinkom tokią profesiją, kurioj galim daugiausia pasidaruot žmonijai,

tai mes nesusilenksim nuo jos svorio, nes juk tai—auka dėl visų. Tada mes jaučiam ne tą menką, apribotą, savimylingą linksmybę, bet mūsų laimė priklauso milijonams; mūsų darbais tyliai, bet nuolatai vis eina tolyn, o ant mūsų pelenų byrės karštos kilnių žmonių ašaros.”

Karštos prakilnių žmonių ašaros byrės ant partizanės Liubos pelenų. Aukodama savo gyvastį “dėl visų,” jinai padarė patį aukščiausiąjį žygdarbį, kokį tik išgali žmogus.

Sunku rast “profesiją” prakilnesnę, kur, anot Markso žodžių, galima daugiausia pasidaruoti žmonijai,—prakilnesnę už profesiją Raudonosios Armijos kareivio, išlaisvinusio pasaulį nuo hitlerinės vergovės. Šitą šventą, prakilnių darbą galėjo padaryti tikrai prakilnių jausmų ir polėkių žmonės. Jie galėjo pergalėti

priešą todėl, kad, šalia karinės, ekonominės ir strateginės viršenybės, jie turėjo moralinę viršenybę ant priešo.

“Aš mačiau šitam kare: mano priešai, mirdami, verkia; mano draugai, mirdami, šypsosi. Jų poelgiai taip tolimi vienas nuo kito, kaip ir jų idealai,”—rašė Baubekas Bulkiševas.

Ne, prakilniųjų jausmų laikai nepraėjo. Kaip ir visada, išilgai visą žmonijos istoriją, prakilnieji jausmai ir pažangieji poleikiai, galutinėj sąskaitoj, ėmė viršų ant piktybės jėgų, taip ims jie viršų ir ateity. Apie tai įtikinčiai kalba kiekvienas iš surinktųjų knygų dokumentų.

Priaugančioji gentkartė, kuri nuo Tėvyniškojo karo didvyrių nori mokytis narsos, patvarumo ir pareigoms ištikimybės, priims šitą knygą apsišarvojimui.

SHAKESPEARE

To Be Or Not To Be

Hamleto Monologas

Būt ar nebūt,—štai klausimas koksai;
Kas prakilniau, ar nusilenkti dvasioj
Strėlėms ir dūžiams atšiauraus likimo,
Ar su ginklų prieš negandų marias,
Į kovą stot ir jais nusikratyti?
Numirt—užmigt,—ir tiek; ir baigt, užmigus,
Širdies kančias bei sopulių šimtus,
Kuriuos iš prigimties paveldi kūnas,—
O, tokia pavydėtina dalis
Kas nesidžiaugtų? Mirt—užmigt.—Užmigt?
Gal ir sapnuoti? Šit kur nelemtis;
Kokie sapnai mums po mirties sapnuosis,
Kai žemės triukšmo jungą nusimesim,—
Štai kas mus verčia stebėti; štai dėl ko
Nelaimės mūsų tokios ilgaamžės;
Ar kas pakęstų piktą laiko ryškę,
Skriaudas engėjo, pašaipas puikuolio,
Kartybę slaptą meilės atstumtos,
Teisėjo kliautis, nuoskaudas didžiūno

Ir niekšo užgauliojimus, kurių
Tiek pakelia dorybė nebylioji,—
Jei pats galėtų padaryt sau galą
Su paprasčiausiu durklu? Kas verkšlentu
Ir prakaituotų po našta gyvybės,
Jei baimė dėl kažin ko po mirties
Neiširta šalis, iš kur negrįžta
Nė vienas keleivis nežabotų valios
Ir mums nelieptų čia geriau kentėti,
Nei skristi į vargus, kurių nežinom?
Taip mąstymas padaro mus bailiais,
Taip ryžtingumo įgimta spalva
Po antkryčių blyškos minties nublanksta,
Ir didingiausieji užsimojimai,
Iš kelio tiesiojo šalink nukrypę,
Netenka savo vardo. Bet tyliau!
Gražiausioji Ofelija!—Minėk
Maldoj manąsias nuodėmes, o nimfe!

A. Churginas.

KARO LAUKUOSE

DR. A. PETRIKA

“Karo Laukuose” parašė Antanas Venclova, pusb. 246, išleido 1945 m. Valstybinė Grožinės Literatūros Leidykla, spaudė Valstybinė spaus-tuvė “Spindulys” Kaune, kaina 10 rublių.

Jūs nemirėte, ne! Ties Kauno sienomis krito,
Ties Vilnium, Charkovu, Leningradu!
Jūs karštas kraujas,—tas baisusis dinamitas,
Kur daužo priešą, tartum ledlaužis ledus...

Skambės jūs vardas upių verdančiuose sriautuos,
Iš žemės jis išdigs pavasario žolė.
Lyg miškas ažuola, mylės jūs laisvos tautos—
Jūs būsit jų garbė, gyvybė ir galia!

Venclova.

Tik baigiau skaityti praeitais metais Lietu-voj išėjusią rašytojo *Antano Venclovos* dido-ką knygą—KARO LAUKUOSE. Turiu prisi-pažinti, jog taip įdomaus ir taip aistringo pas-tarojo karo vaizdų aprašymo nesu skaitęs! Pro skaitytojo akis, lyg kaleidoskope, praeina fronto išgyvenimai, daugiaspalvis kovų monta-žas, užfrontės sielvartai ir herojiškos pastan-gos tos didžiulės tarybinių kovūnų minios, ku-ri išlaisvino Tarybų žemę bei jos tautos ir ku-riai privalo būti dėkingi laisvę mylinti viso pasaulio žmonės.

Drg. Venclovos knyga, tai pirmasis Tė-vynės karo raportas, kuriame, kaip kino ekrane, matai išgriautus miestus, suardytą žemę, sunaikintus žmones ir jų gyvenimą. Knyga prasideda dar 1937 m. parašyta apy-braizda “Mirties laukai ties Verdenu” ir bai-giasi užrašais, kurie buvo parašyti, kaip auto-rius sako, “tada, kai Lietuvoje girdimas pa-trankų trenksmas vis labiau toli į vakarus.”

“Karo Laukuose” yra tai lyg ir antras tos pačios knygos leidimas. Pirmas leidimas išėjo 1943 m. Maskvoje, pavadintas “Iš karinio blok-noto.” Gi šis leidimas išėjo jau išvaduotoje Lietuvoje ir atspaus-tas “metu džiaugsmingos pergalės, dėl kurios taip ilgai ir taip didvyriš-kai kovojo ir dirbo visos tarybinės tautos. An-trasis leidimas—sako autorius—papildytas vienu kitu nauju skyriumi apie lietuviškąją Raudonosios Vėliavos Klaipėdos šaulių divi-ziją.”

Drg. Venclova buvo vienas nedaugelio Lietu-vos rašytojų, kuriam teko reta laimė lankyti aktinę frontą, iš arti stebėti priešo puolimus,

praleisti su draugais naktis be miego apkasuo-se, klausyti minosvaidžių bei kulkosvaidžių “staccato” ir išgyventi visą karo baisenybių gamą. Jo knygoje aprašyti vaizdai yra ne fik-cija ar nugirsti antraeiliai kitų pasakojimai—bet paties autoriaus aktualiai išgyventi epizo-dai, dėlto jie tokie ryškūs, tokie tikri.

Raudonosios Armijos Lietuvių divizija or-ganizavosi Oriolo sektoriuje, Ukrainoj. Į ten skubėjo lietuviai kovūnai iš visos didžiulės Tarybų Sąjungos. Važiavo ten 1943 m. iš Maskvos ir drg. Venclova. Ką jisai matė ke-lionės metu, aprašo knygos pradžioje—“Užra-šai iš fronto.” Kaip tie aprašomi vaizdai yra niūrūs, kokie širdį veriantį yra tie karo nua-tikiai—geriausiai galima matyti iš vieno kito paragrafo, kuriuos pacituosime iš kalbamosios d. Venclovos knygos. Štai vienas tokių nuoti-kių:

“Pravažiavome Jasnaja Poliana. Mašina va-žiuoja vis tolyn—prieš mūsų akis atsidengia neužmatomi plotai, iš kurių jau išvysti vokiečiai. Matyti namai išdaužytais langais, sude-gusiais stogais, vietomis tik liūdni kaminai ir krosnys tarp sniego, ir sutiktų žmonių veiduose puikiai gali išskaityti tas kančias, kurias jie iškentėjo, būdami vokiečių vergovėje. Iš jų vo-kiečiai viską grobė, vogė, lupė—kai kurios šeimos liko be duonos svoro, be bulvės. Vokiečiai žmones nuavė basus, atėmė iš jų geresnius drabužius—gyventojai apsitaisę dabar kažko-kiais pasibaisėtinais skarmalais. Iš kai kurių didelių šeimų išliko vienas ar du žmonės. Ka-ras negailestingai sugriovė gyvenimą. Štai, mes sutinkame dešimties metų berniuką. Jis eina keliu sušalęs, išbalusiais žandais, kuriuose nėra nė lašo kraujo. Paskui save jis tempia mažas rogutes.

—Kur eini?—klausiame jį.

—Į žmones.

—Iš kur tu?

—Mano tėviškė už 30 kilometrų.

—O tėvai tavo kur?

—Vokiečiai nušovė. Aš gyvenu su senele. Senė serga, dirbti negali.

—O broliai?

—Vienas Raudonojoje Armijoje, o kiti vokiečiai išvežė į katorgą. Ir sesutė išvežė.

Tai kasdieninės istorijos šiuose kraštuose, kur pabuvojo vokiečiai. O žmonių čia, kaip matyti, gyventa gerai. Trobos buvo plytinės, su grindimis, švarios ir gražios, žemė—puikiausias juodžemis.”

Tokiame mažam rašinėly, o tiek daug pasakyta... Tokių liūdny istorijų būtų galima priskaityti šimtus, tūkstančius! Bet—kam grau-dinti ir taip jau skausmo kupiną širdį?

Į Oriolo frontą rinkosi tūkstančiai lietuvių kovūnų. Tūli jų keliavo šimtus kilometrų, kad pasiektų lietuviškus pulkus. Buvo jų net iš tolimojo Sibiro, kur, kaip pasirodė, iš seno gyvena nemažas lietuvių būrys. Ir jie savo gyvenimu, matyt, pilnai patenkinti. Tačiau leis-kime kalbėti pačiam autoriui; jis taip gražiai ir taip įdomiai pasakoja:

“Prieš mane du šaunūs vyrai. Abiem jiems po 18 metų. Sužinoję, kad lietuviai renkasi į savo pulkus, ir juodu atvažiavo į armiją, padarę daug šimtų kilometrų. Tai eiliniai Povilas Lazutka ir Petras Noreika.

—Mūsų tėvai—gryna, gražia lietuvių kalba pasakoja drg. Povilas,—jau seniai gyvena Novosibirsko srityje. Per ilgus metus lietuviai, kaip matote iš mūsų, neužmiršo savo kalbos. Novosibirsko srity, Vengerovo rajone, yra net keli lietuviški kaimai. Mūsų tėvai juos, matyti, pavadinę savo gimtųjų vietų vardais. Pas mus yra lietuviški Baisogalos, Šeduvos, Romuvos ir Ustizeso kaimai. Mūsų Baisogalos kaimas, kuriame yra 30 lietuviškų šeimų, šiandien gyvena turtingame kolektyviniame ūkyje. Arklių pas mus yra 36, o karvių kiekvienas gyventojas turi po porą, neskaitant 210 karvių, kurios yra bendra kolektyvo nuosavybė...

—Lietuviai sibiriečiai išlaikė savo lietuviškus papročius. Vestuvės pas mus trunka ligi savaitės laiko, laukai vasaros darbų metų skamba lietuviškomis dainomis. Smagu pas mus gyventi... Tačiau mes atvažiavome mokytis kovoti dėl Tarybų Lietuvos, dėl krašto, kurį mes pažįstame tik iš tėvų pasakojimų ir kurį labai norėtume pamatyti.”

Kitas jaunas Sibiro lietuvis, Benediktas Stasiunas, gimęs prie Tiumenės. Tai drąsus ir linksmas vaikinąs, kurio “vienas brolis—anot autoriaus—yra šiuo metu pulko gydytojas, an-tras mokosi karo akademijoje. Benediktas—sportininkas, dirbęs sporto instruktorium.

Šiandien futbolą ir boksą jis pakeitė minosvai-džiu. Jisai nori gerai išmokyti kautis ir, baigęs grumtynes su fašistais karo lauke, nuvažiuoti į Lietuvą ir sporto aikštėje išmėginti savo su-gėbėjimus su Lietuvos sportininkais.”

Oriolo fronte buvo lietuvių nuo Kubanės, Kaukazo, Astrachanės, Odesos, Smolensko, Le-ningrado, Maskvos ir kitų vietų. Tūli jų gyvena ten jau gana seniai, nuo pirmojo pasaulinio karo ar dar anksčiau. Vienoje tik Sara-tovo apylinkė, netoli plačiosios Volgos, gyvena apie 50 lietuviškų šeimų ir jos nenutautę. Visi jie norėjo kuogreičiausiai sumušti ruduo-sius fašistus, išlaisvinti Lietuvą ir visą Tarybų Sąjungą.

Dabar, kai jau naciai nugalėti, kai karas baigta pilna demokratinų jėgų pergalė—visi tie k laikūs karo vaizdai tik kartus prisimini-mas! Drg. Venclovos knyga “Karo Laukuose” yra reali, nepavaduojama tos rūšios ir kartu didvyriškos karo kasdienybės istorija. Skai-tydamas ją, kad ir už daugelio metų tarybinis pilietis prisimins ten aprašytas vietas, laiką ir žmones; prisimins herojiškas Raudonosios Ar-mijos kovas ir tą vargą, kraują bei ašaras, kurias teko išlieti milijonams fašistinio siaubo paliestų žmonių. Gal kada nors mes amerikie-čius pasieks šios knygos didesni kiekiai ir kiekvienas pažangus lietuvis galės, kaip aš, ją pasigėrėti ir—jos autoriui padėkoti!

BALTİJA

Ne vieną šimtmetį į krantą bangos skyla
Ir grįžta atgalios į sūkurius gelmių,
Iš kur šauksmu Jūratės mūs tėvai prabyla,
Kad gintaro krantu sugrįžtume namo.

Į Baltiją vaikus saulėleidis nušėsta,
Kaskart rausvais šešėliais sriūva tolumon.
Šiandien laisva puošė, o Baltija, radastom,
Tu gintaro krantu sugrįžusi namo.

Dar neseniai ant kranto sukresėjo kraujas
Vaikų, ištroškusių, kad būtum tu laisva.
Šiandieną Baltija krantus plačiai skalauja,
Didi kaip tėviškė, graži kaip Lietuvą!

L. Vainikonis.

JACK LONDON: JO GYVENIMAS IR KŪRYBA

Jo Mirties 30 Metų Sukaktis

(1876 I-12—1916 XI-23)

ROJUS MIZARA

I.

XIX-tojo amžiaus pabaigoj Amerikoje pradėjo reikštis trys rašytojai—naujo tipo rašytojai,—kuriems teko suvaidinti mūsų krašto literatūroje didžiulis vaidmuo: Theodore Dreiser, Jack London ir Upton Sinclair. Iš jų tik vienas Sinclair'is šiandien tebegyvena ir dar vis tebekuria, teberašo.

Jack Londonas tegyveno tik 40 metų, tačiau jis paliko pasaulinėje literatūroje stambų in-

rašytojai—kaip Dreiseris, Walt Whitman, Jack Londonas ir Upton Sinclair—užsieniuose labiau mėgiami, kaip pas mus. Kodėl? Matyt, todėl, kad Amerikos visuomenė dar nėra užtenkamai kultūriniai priaugusi, pribrendusi suprasti ir įvertinti tai, ką literatūros milžinai jai pateikia.

Jack Londonas gimė skurde, augo sunkiose, bet įdomiose aplinkybėse, nuolat dirbdamas, keliaudamas po pasaulį ir visa tai teikė jam medžiagos būsimiems jo kūriniams. Jo tėvas buvo William Henry Chaney, astrologas, „profesorius,“ aiškinąs žmonių laimes ir nelaimės pagal žvaigždes; jis nuolat keliaudavo, sakydamas paskaitas, kurioms klausytojų tuo metu netrūko, ypačiai Kalifornijoje. Londono motina buvo Flora Wellman'aitė, pramokyta muzikoje, užsiiminėjusi ir spiritualizmu. Jiedu susituokė San Francisco mieste 1875 m.

Po vienerių vedybinio gyvenimo metų Flora prisiminė savo vyrui, kad ji neščia. Astrologas pradėjo nervintis, pykti, išmėtinėti, reikalaujamas žmoną daryti visą, kad vaikas negimtų. Kai moteriškė atsisakė jo klausyti, tai Chaney, supykęs, paliko neščią žmoną ir pats išvažiavo į Chicagą, kur jis vedė kitą, berods iš eilės šestą, rašė knygas ir sakė kalbas apie astrologiją.

Berniukui gimus, Flora negalėjo savo pienu jį maitinti—kūdikis sirguliavo ir atrodė, kad neišliks. Tuomet, gydytojo patarimu, jis buvo perduotas tūlai Mrs. Prentiss'ienei, negrei moteriškai, tik ką praradusiai savo kūdikį, kad jina Floros sūnų maitintų savo pienu.

Per Prentiss'ienę Florai pavyko susipažinti su neseniai iš vidur-vakarinių valstijų į San Francisco atvykusiu dailide, John Londonu. Už jo Flora ir ištekojo ir savo kūdikiui jo vardą ir pavardę davė—pavardę, kuriai lemta pasilikti pasaulinėje literatūroje ilgiems laikams!

II.

Gimęs vargingoje šeimoje, Jack Londonas augo proletarinėje aplinkoj ir iš pat savo jau-

JACK LONDON

dėlį—apie 50 visokiais pavadinimais didesnių ir mažesnių kūrinii! Šiuo metu amerikiniame gyvenime Londono kūryba lyg ir apmiršta, pa- neigta, bet jo raštai skaitomi kituose kraštuose, ypačiai Tarybų Sąjungoje, dideliu pamėgimu. Bendrai, patys stambiausieji Amerikos

nų dienų sunkiai dirbo. Lankydamas pradžios mokyklą, jis, atliekamu laiku, pardavinėdavo gatvėse laikraščius. Sulaukęs 13-kos metų amžiaus, jis jau dirbo prezervų gaminimo dirbtuvėje,—sunkiai dirbo ir vėliau savo ir kitų nepilnamečių vaikų darbą ir išgyvenimus meistrškai aprašė savo veikle *The Apostate*.

Iš pat savo jaunų dienų Londonas turėjo didelę meilę knygai. Imdavo jis knygas iš bibliotekos glėbiais ir skaitydavo jas, pagavęs laisvo laiko valandėlę. Domėjosi jis ir opera, teatru ir viskuo, kas yra priimta vadinti kultūra. Visa tai padėjo jam gyvenimą giliau pažinti ir su juo grumtis.

Graziai fiziniai nuaukęs, turėdamas atletinių polinkių, Londonas nesibijodavo ir pasikūmšiuoti su savo amžininkais ir net už save vyresniais. Taip, pav., sulaukęs 16 m. amžiaus jis tapo „oisterių piratu.“—įsigijo laivelį oisteriams gaudyti ir iš draudžiamų vietų juos imti. Apie tą patį laiką jis turėjo merginą, kurią paveržė iš kito, vyresniojo „oisterių pirato,“ su kuriuo, beje, jam prisiėjo pirmiau fiziniai persiimti, jį nugalint.

1894 m. Ameriką užklupo didelis nedarbas—nuolatinis kapitalistinės santvarkos svečias. Bedarbių padėtis buvo labai sunki ir ja niekas nesirūpino. Tuo būdu buvo ruošiamas iš visos šalies bedarbių maršavimas į Washingtoną—maršavimas, kuriam vadovavo tūlas Coxey. Tai buvo pirmas tos rūšies žygis Amerikoje. Bedarbiai turėjo susirinkti Washingtonan ir gegužės 1 d. atlaikyti protesto mitingą ties kongreso rūmais.

Jack Londonas buvo vienas maršuotojų: drauge su kitais Kalifornijos bedarbiais, jis, kaip socialistas-kovotojas, vyko sykiu ir rytus. Panešęs daug skurdo ir vargo, jis buvo suareštuotas Buffalo mieste (N. Y.), kaip valkata ir nubaustas vienam mėnesiui kalėti. Nepaisant to, Londonas pamatė rytines valstijas ir miestus, kalbėjosi su daugybe žmonių, klausėsi visokių nuomonių ir rašėsi savotišką dienoraštį. Ši kelionė jam padėjo pažinti giliau savo kraštą ir jo žmones. Visa tai jis vėliau įkėgė į savo apysakas, *The Road* ir kitas.

Grižęs iš rytų, Londonas įstojo į vidurinę Oaklando mokyklą (high school), vėliau per trumpą laikotarpį lankė Kalifornijos universitetą. Čia jis pasižymėjo nepaprastu pasiryžimu ir noru mokytis. Atliekamu nuo mokymosi

laikotarpiu, jis rašydavo; neretai eidavo į ano meto socialistų šaukiamus mitingus ir klausydavo jų diskusijų.

Kai Amerikoje pasklydo gandai, jog Klondikėje (Alaskoje) yra atrasti milžiniški klodai aukso, kurio gali pasiimti kiekvienas, noris būti turtingu, tūkstanciai amerikiečių vyko šaltajam kraštui. Vykė ir Jack Londonas. Gal jį viliojo labiau smalsumas, negu godumas, bet jis vyko. Po trumpo laiko grįžo jis iš aukso šalių be cento, išvargęs, tačiau dvasioje nepalaužtas. Jo žodžiais: „*Tai buvo Klondikė, kur aš pats save susiradau. Ten niekas nekalba. Kiekvienas mąsto. Ten žmogus pamato savo perspektyvą.*“

Jei Jack Londonas nebūtų buvęs Alaskoje, amerikinė literatūra neturėtų šiandien vieno klasikinio veikalo: *The Call of the Wild*. Bet iš po Londono plunksnos išplaukė ne vienas gražus veikalas, turįs ryšių su Alask!.

Grižęs iš Alaskos, jis nusitarė suderinti gyvenimą taip: gauti darbą, daug rašyti, daug skaityti—mokytis ir aktyviai dalyvauti socialistiniame ano meto judėjime. Tačiau pastovaus darbo gauti nebuvo lengva, o noras rašyti jį buvo taip užėmęs, kad jis negalėjo susivaldyti. Motina tai jautė ir matė. Nors jo patėvis jau buvo miręs, motina gyvenimą susitvarkė taip, kad iš duodamų muzikos pamokų ji galėjo ir sūnui kiek tiek padėti. Tuo pasinaudodamas, Jack Londonas rašė—rašė dienomis, rašė vakarais, rašė naktimis. Rašė ir siuntė žurnalams, pridėdamas pašto ženklelius rankraščiams gražinti. Jie buvo gražinami ir gražinami. Kadangi jo rankraštis buvo apyprastis, tai jis, dar tais laikais, įsigijo rašomąją mašinėlę ir jai nedavė ramybės: po 2,000 žodžių per parą, o dažnai ir daugiau jis turėdavo parašyti! Visa tai jis sužymėjo savo pusiau autobiografinėje apysakoje *Martin Eden*.

Pagaliau, 1899 m. jam pavyko prasilaužti į svajotą rašytojo karjerą: *Overland Monthly* žurnale pasirodė jo pirmasis rimtesnis kūrinys, pavadintas *The White Silence*. Už jį rašytojas jau gavo užmokėti. Susitaręs su žurnalo redaktorium, Londonas rašė toliau.

1900 m. balandžio 7 d. išėjo iš spaudos pirmoji Jack Londono knyga, *The Son of the Wolf*. Tą pačią dieną rašytojas vedė savo gerą pažįstamą, Besę Maddern'itę.

Ledas buvo pralaužtas. Londonas buvo pripažintas rašytoju, — įdomiu, originaliu ir, anuo metu, populiariausiu Amerikoje!

III.

Kai Pietų Afrikoje pasibaigė Būrų Karas, American Press Association užklausė Jack Londoną telegrama, ar jis, kaip jaunas, gabus rašytojas, sutiktų vykti ten ir parašyti eilę straipsnių apie pokarinę šalies padėtį. Jis sutiko ir tuojau pasileido kelionėn. Deja, atvykus jam į Londoną, jis gavo kitą telegramą, skelbiančią, kad jo važiavimas Pietų Afrikon sulaukomas! Tai buvo 1902 m.

Per tūlą jau laiką rašytojas troško aplankyti miestą, kurio vardą jis nežinojo, ir susipažinti su East Endu — miesto dalimi, kur gyvena biednuomenė; su Londono lūšnynais. Dabar jam buvo auksinė proga tai padaryti ir jis ten išbuvo septynias savaites, tyrinėdamas padėtį, kalbėdamasis su žmonėmis, skurdod prispaustais, purve besivoliojančiais. Grįžęs iš ten, Londonas parašė knygą, vaizduojančią šurkščią East Endo gyventojų buitį: *The People of the Abyss*.

Jeigu toks gyvenimas, kokį žmonės gyvena East Ende, rašė Londonas, yra geriausias, ką civilizacija gali duoti, tai geriau būtų gyventi spiegančioje ir nuogoje laukinio žmogaus santvarkoje. Jis matė ten ne tik skurdą, bet ir visišką sugedimą, ištivirkimą vyrų ir moterų ir vaikų, kapitalizmo pasmerktų ne gyvenimui, bet pražūčiai.

Tuo metu Londone įvyko Anglijos karaliaus vainikavimo ceremonijos ir rašytojas aiškiai matė tą skirtumą, kuriame gyvena varguomenė ir aristokratija su stambiaja buržuazija.

Pats rašytojas šią savo knygą mėgo labiau už kitas, gal dėl to, kad ji buvo giliai realistišinė ir vaizduojanti tuo metu aukščiausią stovėjusios kapitalizmo šalies sostinės darbo žmonių gyvenimą.

Prasidėjus rusų-japonų karui 1904 m., rašytojas pasimoko vykti į frontą ir aprašyti mūšių eigą. Deja, paties fronto jis nematė: japonai arti fronto neprileido. Susimušęs su vienu japonu karininku, jis iš Korejos buvo grąžinamas atgal ir sugrįžęs rašė apie japonus labai nepalankius spaudoje straipsnius.

Taigi, palyginti, per trumpą laikotarpį Jack Londonas apkeliavo Jungtines Valstijas, buvo Alaskoje, buvo Londone, buvo Japonijoje ir

Korejoje; pažino gerai jūrą, — gaudydamas oisterius ir vėliau banginius. Neapdairiam, eiliniam piliečiui tos kelionės, tie prietiekiai būtų pasilikę nežymiais jo gyvenime reiškinais... Bet ne Jack Londonui: kiekvieną jų rašytojas mokėjo išnaudoti savo apysakoms, savo raštamams.

Kai jaunas Londonas siekė būti rašytoju, jis manė: jei savo rašytojaviu uždirbčiau dešimtį per dieną, tai būtų didelis laimėjimas ir daugiau nei nenorėčiau.

Kai pradėjo jis rašyti, — pinigai ėmė plaukti ne šimtais dolerių, bet tūkstančiais; prieš jo mirtį per tūlą laiką rašytojas honorarais gaudavęs per vienerius metus po apie \$75,000! Tai milžiniška pinigų suma! Tačiau rašytojas jų niekad neturėjo. Juo daugiau gaudavo, tuo daugiau išleisdavo ir gyveno skolose. Buvo įsigijęs jis didžiulę farmą, — ją ištaisė, pastatė puikius triobėsius; užsimanė turėti ne mažą laivelį, lėšuojantį apie \$30,000; juo plaukiavo po Pacifiką.

Susirado naujų draugų — turtingesnių, garsesnių, pasižymėjusių literatūroje ir mene.

Kai jo žmona susilaukė dviejų dukrelių, jis tuojau susidraugavo su kita, Charmian Kirtledge, vidurinės klasės mergina ir, palikęs žmoną su mergaitėmis, vedė šią ir su ja gyveno.

Greta kitų silpnų, rašytoją nuolat lydėjo alkoholizmas, kenkęs jo sveikatai ir nepadėjęs jo darbui. Jis pats jautė, žinojo svaigalų kenksmingumą ir ta tema parašė anti-alkoholinę novelę *John Barleycorn*, kurioje iškelia iš savo patirties girtuoklybės kenksmingumą.

Bet jis vis rašė ir rašė, turėdamas galvoje, kad už kiekvieną žodį gaus pinigų, o pinigai jam buvo taip reikalingi!

Jam pradėjo trūkti temų, intrigų, apysakoms užuomazgų; Londonas jas pirkdavo iš paskirų asmenų, kurie turėdavo galvoje intrigas, bet negalėdavo jas išplėtoti, suasti į apysakišką auksą. Rašytojo duktė, Joana London'aitė, rašo, kad net Sinclair Lewis, Nobelio laureatas, anuo metu buvo sutikęs parduoti Londonui apysakoms temas, intrigas, kaip anglai sako, *plots*.

Londonas, kaip ir kiekvienas asmuo, turėjo silpnų ir tvirtų pusių, tačiau jo tvirtesnės pusės nusvėrė silpnos. Ir tai mums yra svarbiausia!

IV.

Be to, kad Londonas buvo žymus rašytojas, jis daug dirbo ir politinėje srityje — jis buvo ano meto revoliucionierius, ugningas kalbėtojas, agitatorius; griežtas kapitalistinės sistemos smerkęjas ir uolus kovotojas už naują visuomeninę santvarką, socialistinę.

Skaitydamas Londono raštus ir jo sakytas kalbas, aišku, šių dienų amerikietis marksistas suras nemažai tuštesnių vietų, ne visai marksistiniai parašytų bei pasakytų. Bet jis turi suprasti, jog tai buvo prieš su virš 30 metų. Markso, Engelo, Lenino mokymai anuo metu Amerikos žmonėms buvo vargiai neprieinami. Pastarųjų 30 metų prityrimai ir didžiuliai perversmai taipgi nebuvo žinomi. Amerikos Socialistų Partijos viršūnėse stovėjo dešinieji oportunistinio nusiteikimo asmenys ir Londonas, griežtai nesutikdamas su jų politika, pagaliau, prieš savo mirtį iš tos partijos pasitraukė. Jei jis būtų pagyvenęs dar trejetą metų, rašytojas būtų pamatęs, kaip ta partija suskilo, kaip geresnieji jos elementai įsikūrė komunistinę partiją. Jei Londonas būtų pagyvenęs ligi šių laikų, jis būtų pamatęs, kaip toji partija visiškai susmuko, susiskaldė į sektes, nevaidinančias jokios žymesnės Amerikos žmonių gyvenime rolės. Vis tai įvyko dėl to, kad tos partijos vadovybė neklaušė ano meto tokių, kaip Londonas, spėjimų!

Jack Londonas, Upton Sinclair ir kiti intelektualai, trokšdami išjudinti Amerikos studentiją ir bendrai inteligentiją politinei veiklai, buvo įkūrę *Intercollegiate Socialist Society*, kurios pirmininko pareigas Londonas ėjo ligi 1907 m.

1905 m. Rusijos Revoliucijos metu, kurios atgarsiai buvo gerai girdimi Amerikoje, Londonas važinėjo po Ameriką sakydamas prkalbas. Jas sakė daugiausiai universitetų ir kolegijų studentams — net ir Yale ir Harvard! Visur jis rado šilto savo ugningam žodžiui priitarimo.

Londono kalbos buvo žiauriai puolamos komercinės spaudos; tūli laikraščiai netgi buvo pradėję skelbti jam boikotą: neskaityti Londono knygų, boikotuoti tuos žurnalus, kuriuose telpa Londono apysakos!

Bet rašytojas nekreipė į tai dėmesio. Jis nepaisė ir dešiniųjų socialistų partijos vadų, jam nuolat prikašiojusių "perdidelį radikalumą."

Londono apsilankymo New Yorko mieste proga, grupė turtingų vyrų ir moterų suruošė mitingą ir jį pasikvietė rašytoją. Tai buvo 1905 m. gruodžio mėn. Kalbėjęs apie tą ir kitą, svečias, pagaliau, pradėjo tiesiog rėžti savo klausytojams tokį pamokslą, dėl kurio jie tik raivėsi, tik čiaudėjo.

Jums buvo pavestas valdyti pasaulis, sakė rašytojas, bet jūs jį sukanveikėte ir nuvaldėte taip, kad jis neša žmonių daugumai didelę naudą. Nors jūs didžiujatės ir giriatės savo gabumais, bet nesate tinkami būti pasaulio valdovais. Prieš milijoną metų, žmogus, gyvenęs urve, neturėdamas darbui įrankių ir būdamas žemo proto išsilavinimo, o vis tik sugebėjo išmaitinti savo žmoną ir vaikus tiek, kad galėtų žmonija išlikti ir veistis. O jūs, turėdami savo rankose moderniausias gamybos priemones, taip kvailai šeimininkaujate, kad milijonai žmonių negauna užtenkamai pavalgyti. "Jūs nuvaldėte pasaulį taip blogai, kad jis iš jūs turės būti atimtas!"

"Kas pasaulį iš jūs atims?"

"Mes!"

"Kas gi mes?"

"Mes, septyni milijonai socialistų revoliucionierių ir vis augame savo skaičiumi... Mes esame tvirti. Pažvelgkite į mūsų rankas. Jos stiprios... Įms daugiau ar mažiau laiko, bet jis ateina... Mes esame tvirti ir tą dieną parodysime tokią savo galybę, apie kurios buvimą pasaulį jūsų silpnos galvelės niekad nei nesapnavo!"

Šitai kalbėjo anų laikų patsai populiariausias ir riebiausias už jo raštus apmokamas Amerikos rašytojas!

Klausytojai per tūlą laiką nežinojo, ką daryti nei ką sakyti. Jie tylėjo. Tūli kuždėjosi, rodydami kalbėtojui pikta šypsena, šnairuodami. Tik po to, kai kalbėtojas baigė savo kalbą ir pasitraukė nuo estrados, kai kurie šaukė: "jis turėtų būti patalpintas kalėjiman."

Londonas parašė politinę apysaką, *The Iron Heel*, pranašaujančią fašizmo įsigalėjimą, valdančiosios klasės pasimojimą neprileisti darbininkų klasei šalies galiai pasiimti į savo rankas. Ši apysaka stambiųjų pasaulinių įvykių ir Didžiosios Spalio Revoliucijos pamokų šviesoje turi tam tikrų trūkumų, tačiau ir šiandien kiekvienas darbo žmogus būtinai ją privalėtų perskaityti.

Kūrybinis rašytojavimas — sunkus darbas, iš-

semiąs žmogaus energiją, ypačiai tokio, kaip Jack Londonas, kuris pernelyg daug rašė, daug dirbo, daug veikė ir, nepaisydamas savęs, gyvenimo žvakę degino iš abiejų galų. Juo sunkiau jis dirbo, juo daugiau jis gavo pinigų, tuo daugiau jis išleido ir jo skolos vis didėjo, o ne mažėjo! Po keleto metų rašytojas pasijuto be energijos; pradėjo jis krypti pesimizman.

Nepatiko jam ir socialistų partijos vadovybės oportunistinė politika ir Londonas 1916 m. kovo mėnesį parašė jai viešą laišką, pridodamas savo rezignaciją iš partijos. Laiške nurodė, kad jis visą savo priklausymo socialistiniam judėjimui laikotarpį tikėjo tuo, kad partija turi būti kovinga, veikli, besiremianti klasių kova. Kadangi ji tokia nėra—jai rūpi kompromisai ir ramybė,—tai jis iš jos pasitraukias.

Rašytojas žymėjo, jog tiek klasė, tiek kiekviena tauta arba rasė, neprivalo laukti, kad joms kas nors atneštų laisvę sidabrinėje lėkštėje, nes šitaip laisvę gavusios, jos nežinotų ką su ja daryti. Laisvė ir nepriklausomybė įgyjamos tik kova.

Pasikalbėjime su vienu laikraštininku, Jack Londonas prisipažino esąs pesimistu ir į pasaulį žiūrįs skeptiškai.

“Aš žiūriu į dalykų padėtį šaltai, moksliškai ir viskas man rodosi veik be vilties; po ilgų metų darbo ir plėtotės, žmonės gyvena blogai, kaip gyveno. Yra galinga valdančioji klasė, kuri mojai laikytis viską, ką turi susigrobusi. Aš numatau kraujo praliejimą, kuris gali tęstis metų metus. Matau, kaip valdančioji klasė samdo visokius mušeikas, budelius, kad palaikyti darbininkus pavergime,—mušti juos, jei jie drįstų kėsintis nusavinti kapitalistus. Štai, kodėl aš esu pesimistas.”

Netenka aiškinti: jei Jack Londonas būtų pagyvenęs ligi šių laikų, jis būtų išsilaisvinęs iš pesimistinių minčių. Jis būtų matęs, jog ten, kur kadaise siautėjo tamsi caristinė reakcija, šiandien viešpatauja socialistinė santvarka; jis būtų matęs, jog nepaisant baisių dviejų pasaulinių karų, darbo žmonija tebekyla, organizuojasi, kovoja. Mūsų pačių krašte išaugo tvirtos darbo unijos, yra veikli revoliucinė komunistinė partija; pavergtosios pasaulio tautos diena iš dienos reikalauja laisvės ir dėl jos kovoja; kapitalistinė santvarka atsidūrė defensyvoje padėtyje.

1916 m. prezidentiniuose rinkimuose Lon-

donas atsisakė remti bet kurį kapitalistinių partijų kandidatą—Wilsoną ar Hughes. Abu jie, jo nuomone, atstovavo kapitalą, o ne liaudies interesus. Deja, Londonas, kaip ir tūli kiti ano meto rašytojai, be jokio reikalo užgyrė pirmąjį pasaulinį karą, nors Amerika dar nebuvo jame oficialiai įėjusi,—karą, kuris buvo imperialistinis.

Londono sveikata vis šlijo, menkėjo. Gydytojais patarė rašytojui būti atsargesniam su dieta; daugiau mankštintis, mažiau dirbti; nesirūpinti. Į visa tai jis kreipė juo mažiausia dėmesio, neretai drąsiai primindamas kitiems, kad ji nuolat sekiojanti “Benosė” (mirtis), kuri tuoj ims ir ant jo užgrius.

Kankinamas vidurių ligos skausmų ir nemigės, vieną vakarą, eidamas gulti, Londonas paėmė perdidelę dozę “vaistų” ir rytą jau nesikėlė. Net ir gydytojai negalėjo prieiti bendros nuomonės: vienas sakė, jog rašytojas per neatsargumą tai padarė, kitas,—jog tai buvo apgalvotas, tyčia atliktas žygis. Nieks nežino, kaip ten buvo, vienok 1916 m. lapkričio 23 d. rytą pasaulis pasijuto netekęs kultūros milžino, kovotojo dėl gražesnio, šviesesnio liaudžių rytojaus—“Benosė” išplėšė iš gyvųjų tarpo Jack Londoną pačiame jo amžiaus žydėjime!

V.

Dėl Jack Londono raštų yra nemažai nuomonių ir ginčų. Vieni juos giria, kiti peikia. Kalbant apie jo kūrybą, tenka turėti galvoj: nėra grūdų be pelų. Tūli jo raštai, poigriai rašyti ir rašyti tik tam, kad gavus už juos honoraro,—silpnai, bet gera dalis veikalų yra pirmos rūšies ir jie šiandien taip pat įdomūs, kaip buvo prieš 30 metų.

Nedaug pasaulių yra kultūrinių kalbų, į kurias nebūtų išversti bent keli tomai jo raštų. Fašizmo siautėjimo laikais Vokietijoje ir Italijoje Jack Londono raštai buvo deginami, draudžiami žmonėms skaityti, lygiai, kaip ir Gorkio, Dreiserio, Barbusse ir kitų.

Lenino našlė, Krupskaja, rašė savo atsiminimuose, kaip ji 1924 m. sausio mėnesį, dviem dienom prieš Lenino mirtį, skaitė jam Londono kūrinį *Gyvenimo Meilė*:

“Tai buvo labai graži apysaka. Plačiosiose ledų dykumose, kur ligi tol žmogaus pėda nebuvo įžengta, sergąs vyras, beveik mirštas iš alkio, ryžtasi pasiekti prie didelės upės esan-

(Tąsą ant 103 pusl.)

DUKTĖ

Jau ankstyvoje jaunystėje Marytė Margytė parodo pirmojo savo talento kibirkštį: ji pradeda eiliuoti, kurti eilėraščius apie eglaitę, apie rugiagėlę, apie snaigę neramuolę.

Penktoje klasėje ji įstoja į literatūrinį būrelį. Skaito geriausių rašytojų kūrinius ir dar daugiau pamilsta knygą, grožį. Marytė ir pati daug rašo. Ji rašo apie tai, kas slegia jos jauną širdį. Jos kūryba skirta kovai prieš tamsą, prieš išnaudojimą, prieš žmogaus pažeminimą. Ji trokšta savo tėvynei šviesios ateities, nes ji pati ją be galo myli. Ji nori, kad jos gimtinėje visiems būtų erdvu, laimingai gyventi.

MARYTĖ MARGYTĖ

Ir štai tos valandos Marytė sulaukia. 1940 m. smetoninė santvarka griūva kaip supuvęs medis.

Virš Lietuvos pakyla tarybinės santvarkos saulė, po kuria nėra vietos išnaudotojams... Visi, kurie gyvena iš savo darbo, yra lygūs, visi laimingi.

Ji dabar dainuoja apie Tarybų Lietuvą, apie buvusį sielvartą ir dabartinę laimę.

Panevėžyje Marytė Margytė įstoja į komjaunimo organizaciją.

Savo geriausias mokslo drauges jis suburia į komjaunuolių ratelį, pati organizuoja mokyklose pionierius. Ji visur suspėja — greita kaip kregždė, pilna skaidrių svajonių ir jaunystės džiaugsmo.

1941 m. birželio 22 d. Panevėžys sukrečiamas žinios:

“Grobikai vokiečiai užpuolė Tarybų Sąjungą ir peržengė Lietuvos sienas.”

Marytė Margytė nesusvyruoja:

—Mama, aš išeinu į frontą!

Hitlerinės vokiečių gaujos jau giliai įsiveržė į Lietuvą. Atėjo jos ir prie Panevėžio. Mieste nebuvo galima likti. Vietos komjaunuoliai, vykdę iki paskutinės minutės skirtus jiems uždavinius, susirinko kartu. Buvo tai būrelis 30 jaunuolių ir mergaičių. Marytė tenai buvo. Jauni veidai buvo rimti ir rūsūs.

—Ką toliau daryti?

Ir visi nutaria:

—Trauktis į rytus, į Tarybų Sąjungos gilumą.

Birželio 27 d. Marytė su savo bendrakeleiviu eina iš daržinės, kurioje buvo apsinakvoję. Žengia kelis žingsnius.

—Stok! Kas ten eina?

Tai rėkia gauja buržuazinių nacionalistų.

Marytė Margytė nenusigąsta:

—Šauk! — rikteli ji savo draugui. Ir pati pirmoji ištiesusi revolverį spusteli.

Gauja išsisklaido. Kelias minutes žybcioja ugnis iš abiejų pusių. Vokiškieji samdiniai iš visų pusių apsupa jaunuolius.

Marytė be revolverio turi dar granatą. Bet staiga ji kulkos pakirsta susmunka. Siekia granatos, bet silpna ranka neklauso, juos užpuola įnirtę vokiečių samdiniai, paima į nelaisvę.

Vėliau prasidėjo apklausinėjimas. Marytė griuvo nuo baisių budelių smūgių į grindis, virpėdama kilo, ir vėl ją trenkė smūgis žemėn, laužė rankas, tąsė už plaukų, pargriuvusią trypė batais.

—Iš kur jūs? Kur jūsų draugai nuėjo?— tardė.

Krauju pasrūvusį veidą pakėlus, Marytė

Margytė išdidžiai tylėjo. Iš jos didelių ugninių akių spindėjo išdidumo pilnas žvilgsnis.

Minia, nejudriai stovėjusi prieš policijos nuovadą, staiga sujudo lyg išgąsdintas paukščių būrys: su trenksmu pasivėrė durys, didžiulis rudašis policininkas išvirto pirmasis. Jo įraudusiam girtame ir prakaituotame veide kraujo pritvinusios akys žėrėjo pykčiu. Išvilkęs už plaukų pamėlynavusį sukruvintą žmogų, jis metė ant dulkėto gatvės grindinio.

—Aš tau galvą nusuksiu! Aš tau. . . —rėkė jis, — žinosi kaip pakalbėti!

Jis buvo smulkaus sudėjimo, sportišku slidžių kostiumu apsivilkęs. Kaštoninių plaukų garbanos dengė jo baltą kaktą, ant kurios raudonavo kraujo dėmės.

Pasigirsta balsai:

—Dėl dievo meilės! . . . Juk tai mergaitė! . . .

Milžinas policininkas pasilenkia, vėl pagriebia mergaitę už plaukų, žengia dideliais žingsniais, o užpakalyje savęs per dulkės velka jaunuolę. Jai vos 18 metų. Kiti ginkluoti, girti, šautuvais ir granatomis apsikarstę, vyrai eina iš paskos, varydami antrąjį suimtąjį jaunuolį, apdaužytą, sumuštą.

—Į kapinės veda. . . —verkia Pumpėnų moterys ir iš tolo lydi baisią eiseną. — Kas pagimdė tuos žvėris? Ko jie kankina tuos vaikus?

Ir nors kančia baisi, bet iš Marytės Margytės ir Juozo Jonušo lūpų neišsiveržia nė vienas žodis.

Marytę Margytę ir Jonušą pastato prie kapų bulvių lauke. Girti banditai ištisia šautuvus į jaunuolius. Juodu mato prieš save juodus ginklų vamzdžių kiauřymes, mato vasaros saulės nušviestus medžius, baltus debesų kalnus, laukus, prisimena visą savo gyvenimą. . .

—Viens, du, trys! —sukomandavo vienas policininkas.

Tada gauja šovė į abu jaunuolius, bet tik tik neliesdami galvų, pro viršų. . . ir dar, ir dar kartą. . .

Marytė Margytė nebijojo nei pasityčiojimo, nei šio nuolatinio mirties dvelkimo. Ji žiūrėjo priešais save išdidi, jaučianti, kad jokie kankinimai, net mirtis neprivers jos išduoti draugų.

Tuo laiku privažiavo prie kapinių automašina vokiečių karininkų grupė.

— Kas čia? —sušuko vienas jų.

—Tai komjaunuoliai, — atraportavo šuniš-

kai išsitempęs banditas su baltu rankšėiu ant rankovės.

Vokietis išsitraukė didžiulį mauzerį.

—Nejudėti!

Ir čia pat jis keliais šūviais užmušė poetę komjaunuolę Marytę ir jos draugą.

(Tąsa ant 103 pusl.)

Mergaitė ir Sapnas

Vakarais žiemužės tyliaisiais,
Kai nuo sniego šakos nulinks,
Ant blakstienų tau sapnas leis
Ir tu skrisi tolyn—tolyn.—

Aplankysi tu ledo pilį,
Eisi polką su elfais trypt.
Šitą naktį žiemužės tolią
Net raganiai tau bus geri . . .

Baltos gulbės trauks tavo luotą,
Narsūs riteriai gins tave.
Bus tau kelias rožėmis klotas,
Aukso korpėm gausi avėt.

O paskui, kai rytas ims aušti,
Ant plačiųjų savo sparnų
Tave neš mėlynoji paukštė,
Ir atneš atgal į namus.

Ir pabusi savo lovelėj,
O diena išaušus jau bus.
Kaip tai gera, po ilgo kelio
Savo lovoje vėl pabust!

Vėjas sniegą nuo medžių purtys.
Ausies tu korpėlėmis vėl.
Oi, kodėl ne auksinės korpės?
Oi, ir paukštės nėra kodėl?

Neliūdėk, kvailute mergyte,
Bus ir paukštė, ir elfai siaus!
Gražų sapną ataus tau rytas,
Bus tau vis gražiau ir šviesiau!
Tik atminsi kada, suaugus,
Melsvą paukštę, elfus smagius. . .

— — — — —
Jei naktis—tavo geras draugas,
Tai diena—dar geresnis bus!

V. Sirijos Gira.

DEPUTATAI

JONAS, MARCINKEVIČIUS

Aušra jau buvo baltai nudažiusi stogus. Žvaigždės geso.

Jonas garsiai sudejavo ir pabudo. Jis gulėjo daržinėje ant šiaudų. Jį krėtė šaltis. Įtempęs visą savo atmintį ir niekaip neprisimindamas, kaip čia pateko, nusigandęs, nušliaužė žemėn. Aiktelėjo. Priropojo prie durų ir pro plyšį sveika akim žvilgtelėjo į sodybos kiemą. Buvo tylu. Šeimininkai dar tebemiegojo, trobesių languose švitėjo kruvini aušros atspindžiai.

—Kurioj gi aš vietoj? Kieno čia ūkis?—galvojo Jonas, ir vėl jo kūną pervėrė šaltis.

—Nagi Radausko duras!—vos nesusuko, pažinęs rūmus iš langinių. —Vadinasi, aš čia pat, du, trys kilometrai...

Sugirgždėjo daržinės durys. Pasigirdo tylūs žingsniai. Jonas pakėlė galvą. Prieš jį stovėjo aukštas, petingas, rūsčios veido išraiškos vyras.

—Ar gyvas?

Vyriškis numetė jam riekę juodos šviežios duonos ir, žvilgtelėjęs pro duris, pridūrė:

—Ir manęs nepasigailės!

Jonas čiupo duoną ir vos apžiodamas atsikando didžiulį kąsnį.

—Na, greičiau judinkis! —ragino vyriškis.

—Gali pastebėti Radauskas.

—Vadinasi, spėjau... O kaip aš čia patekau?

—Neatsimeni? Radau tave patvory stenanti į jnešiau.

—Kapočiaus!—staiga suško, pažinęs jį ne tiek iš ūgio, ar iš veido, kiek iš didelio rando ties kairia ausim:—Vincai!

Kapočiaus antakiai suvirpo. Jis priėjo prie sužeistojo, pasilenkė ir ramiai tarė:

—O aš tavęs nepažįstu!

—Aš—Jonas.

—To žemės dalintojo, vėliau deputato?

—To paties, Vincai. Atsimeni, jis ir tau žemės buvo paskyręs.

—Kas gi tave taip sudirbo?

—Prie slenio... Kur šaudė vokiečiai...

—Ir tu ten buvai?

—Atsigavau... Iš žemės išlindau... kiti žuvo...

—Na, brolyti, —suvirpo Kapočiaus lūpos, —tave tie rupūžės taip sudirbo, kad nė tikra motina nebepažins.

—Vinceli, gelbėk, žūstu, atnešk vandens.

—Oi, vyrai, vyrai... Jei neturėjo kūjo, tai nereikėjo plaktuku pradėti, —apsidairė.—O tėvą ar sušaudė?

—Su...

—Lįsk į šiaudus, aš apsižvalgysiu.

Vincas išėjo iš daržinės, tyliai uždarė duris ir plačiais žingsniais nuėjo į kiemą. Jonas mėgino įlįsti į šiaudus, bet nepajėgė. Jis atsisėdo ir godžiai rijo duoną, su kiekvienu kąsniu jausdamas, kad jo jėgos po truputį auga.

Pagirdęs, perrišęs akį ir kojas, peravęs švairiais autais, vėlai vakare Kapočius išvedė Joną iš daržinės ir, nešte nunešęs už parko, paleido.

—Eik sunkeliais pas miško lesničių, —tarė Vincas:—geras senis, padės tau. Tik žiūrėk, niekam nę žodžio, kad mudu buvom susitikę... Vakar ponas Radauskas dovanojo, o šiandien... žinai!

Dulko lietus, pūtė vėjas, žemė buvo slidi. Čia pakildamas, čia vėl sugriūdamas ėjo Jonas ta slidžia žeme, lyg per kraują, lyg per ištišusius lavonus. Galvoje ūžė, skambėjo varpai, širdis smarkiai plakė.

...Jų buvo 500... Seni, jauni, kūdikiai. Juos varė vokiečiai ir vietiniai padaužos. Tėvas žengė nei rimtas, nei rūstus, ot taip, tartum eitų amastydamas, ką rytoj sės arba piaus. Jonas jautė didelį dėkingumą tėvui už tokią jo stiprybę. Už ką gi juodu buvo vedami prie duobės? Už tai, kad tėvas gavo attuonis ha žemės iš Radausko dvaro ir buvo išrinktas į Liaudies Seimą, o jis, Jonas — jo sūnus! Ir žygiavo Jonas šalia tėvo, dairydamsis į šalis, mintimis atsisveikindamas su kiekvienu akmenėliu, su kiekvienu kupsteliu, su kiekvienu paukščiu, praskrendančiu virš jo galvos. Žaliuokit lankos, šlamėkit medžiai, skraidykite paukščiai, nepažinę ir nepergyvenę to, ką mes, žmonės, nešamės savo širdyse, ką matome savo akimis! Gyvenkit! Gyvybė amžina. Jos neužgniauš jokie barbarai.

Jonas sugriuvo. Ilgai gulėjo be sąmonės, o

kai pabudo saulė jau buvo aukštai. Aplinkui nė gyvos dvasios. Už kelių žingsnių žaliavo miškas. Jis pradėjo paskubomis, visomis keturiomis ropoti į tą pusę. Tik nenumirti, tik nežūti čia! Į mišką, pas sargą ar į minkštas samanas! Išgyti, kovoti ir atkeršyti!

...Trečią kartą pabudęs Jonas pirmiausia pamatė krosnį. Židiny, apšviesdama trobą, užžėgnis, net paveiksliškai stiklai žvilgčiojo. Buvo šilta, gera, salo širdis.

—Tėveli, atsigavo!

—Gerai, gerai, kaisk greičiau vandenį, o jį išvilksiu į kamara. Eikš mikliau, kad neatsivytų.

—Kažin kas jis toks?

—Neklausinėk, matai — žmogus. Mikliai!

Sveikąja akim Jonas įsmigo į senio veidą. Pažino. Taip, tai tas pats "iesničius," apie kurį Vincas minėjo. Jonas norėjo kažką jam pasakyti, bet jį surėmė skausmai. Jis ėmė garsiai, kaip kūdikis, dejuoti.

II.

Jonas su pirmuoju partizanų būriu ką tik grįžo iš uždavinio. Tiesa, jis jau antri metai nebe Jonas, bet būrio vadas, arba, kaip patys partizanai vadino, deputatas. Deputatas įsakė, Deputatas paleido į orą traukinį... Jonas tą naują pavarde priėmė, kaip pagarbą savo žuvusiam tėvui.

Sulytas ir purvinas jis sėdėjo miške savo slėptuvėje, bet jo akyse žaidė pasitenkinimo ugnelės: šeštasis priešo traukinys išlėkė į padangę. Trenksmas buvo toks pragariškas, kad jis vos neapkurto. Svarbiausia, visi grįžo sveiki.

Šalia jo sėdėjo du ištikimi partizanai—Džiuga su Pociumi ir kramtė atšalusią mėsą. Pasigirdo žabgalių traskėjimas ir keletas prikurtusių balsų. Jono veidu perbėgo pasitenkinimo šypsena.

O, kaip ilgai jis troško sulaukti šitos valandos! Kiek jis naktų nemiegojo, kiek šimtų kilometrų buvo nužygiavęs. Ir pagaliau... ateina partizanai, atvesdami tą žmogų, kuris seniai turėjo būti pakartas ant pačio aukščiausiojo Lietuvos girių medžio, kad matytų visi broliai ir seserys tų nelaimingųjų, kurie buvo jo nuteisti sušaudyti.

Jonas pakilo ir priėjo prie suimtųjų. Prieš jį stovėjo aukštas, ilganosis vokiečiai ir vien-

plaukis, visas purvinas ponas Radauskas... Jie abu buvo stipriai virvėmis surišti.

—Tamsta Radauskas? — griežtai paklausė Jonas.

—Ne... Taip, — vos girdimai atsakė šis.

—Atsimeni mano tėvą?

—Tavo tėvą Izidorijų?

—Tą patį. Tamsta buvai seimo atstovas, o jis Liaudies Seimo deputatas. Kiek pamenu, nuo bačkų šaukdavai kovosiąs dėl liaudies teisių, žemę biedniokams dalinsiąs, turėjote būti kolegos, — ironizavo Jonas. —Bet įvyko kitaip. Tamsta dvarą įsigijai, o jį už tai, kad iš tikrųjų žemę dalino—sušaudei.

Radauskas tylėjo, tik visi matė, kad jo veidai virpa ir kojos pačios linksta prie žemės.

—Aš esu Izidoriaus sūnus. Sušaudei jį ir mane drauge, atsimeni?

—Ko jūs iš manęs norit?!—Visas jėgas sukaupęs, išgąstingai šūktelėjo Radauskas.—Čia vokiečiai kalti, bet ne aš.

Radauskas iš paniūrų apsidairė.

—Jeigu mane pažįstat, tai žinot, kad vokiečiai ir iš manęs ūkį atėmė,—murmeltelėjo jis. —Kolonistus atsivežė. Aš kaip koks bernas pas juos buvau. Draugai...

—Kaip greit ponas Radauskas draugus prisiminė! Ar prisimeni savo kumečius? Jie gavo iš tavo dvaro tik po rėželį žemės, ir tai tu juos, bestija, įdavei į vokiečių nagus. Vokiečiai, sakai, tau viską atėmė, o tu jiems batus laižai ir padedi lietuvius žudyti. Kas pernai Varguvos miestelyje mūsų tris draugus pakorė? Prisipažink, šunie tu!

Radauskas tylėjo.

—Hitler kaput, —klerktelėjo vokiečiai, ne-suprasdamas apie ką kalbama.

—Pervėlu, — nusijuokė Džiuga:—jam kaput ir tau kaput.

Vokiečiai žvilgtelėjo į savo antpečius, susiraukė ir vėl stovėjo kaip stulpas.

—Dievas atidarė arodus, tik spėkit, Radauskai, kaisti savo puodus, — vėl pašaipiai susijuokė Jonas. — Mes jum juos nukaisim, išdavikai jūs!

Radausko akys buvo pilnos mirties baimės ir maldavimo.

—Jonai!—staiga skardžiu balsu šūktelėjo Radauskas: — vadinas, man šitai atsidėkoji už tai, kad tavo tėvas gyvas ir iki šiol slapstosi pas mane.

—Ką? Mano tėvas?—visas suvirpo Jonas.—

Ar tu turi teisę mano tėvą minėti? Nutilk, gyvate, nes už kojų pakarsiu.

—Garbės žodis, Jonai. Juk aš iš karto tave pažinau, bet nudaviau... Šitie, štai, smaugliai, parodė jis pirštu į vachmistą,—jie manęs nė vieną žingsnį nuo savęs nepaleido. Tavo tėvas gyvas. Jis į trečią dieną atšliaužė į mano kiemą... Jis su Vincu Kapočium vienoj troboj gyvena.

—Meluoji, šunie! — nubalo Jonas.—Tai aš išsigelbėjau, aš atšliaužiau, o ne mano tėvas. Gerai, kad tu nesužinojai, būtum savo ranka užbadęs.

—Tavo tėvas gyvas. Prisiekiu!

—Veskit jį iš mano akių!

—Jonas nusigrėžė ir nuėjo į tankumyną. Jį pasekė Džiuga.

—Ir tu tam kraugerui gali tikėti? O, aš puikiai suprantu jį.

—Jonai, o gal gi teisybė?

—Bet tu išsigelbėjai. Gal gi ir tavo tėvas...

Jonas stabtelėjo ir akylai sužiūro į draugo veidą. O, kaip jis trokštų, kad tėvas būtų gyvas. Koks būtų džiaugsmas! Koks susitikimas! Ir širdies gilumoje kažkas dingtelėjo.

—Netikiu aš jam, Džiuga. Jei mano tėvas būtų gyvas, tai kovotų drauge su mumis.

Džiuga karštai ėmė pasakoti, kad panašių atsitikimų yra buvę, kad reikią būtinai išbandyti.

—Na, gerai, Džiuga, — mostelėjo ranka Jonas. — Atrišk jam rankas ir žiūrėk, aš porą vyrų žvalgaus pasiūsiu.

Dvi paras laukė Jonas išsiųstųjų žmonių sugrįžtant. Krimtosi, nevalgė. Tik rūkė, iki galva plyšo.

Išaušo. Šis rytas kilo dar aiškesnis, dar labiau aplietas rasų ir žydrių rūkų apsiaustas. Paukščiai čiulbėjo balsiau, šiltas vėjas vaikėsi tarp medžių.

Netoliese pasigirdo švilptelėjimas.

—Tai trečiasis sargybinis, aš nubėgsiu, — pakilo Pocius.

Sargybinis su jauniausiuoju partizanų vedė aukštą, atsilapojusią sermėgą, užrištomis akimis vyra. Pamanęs, kad sugrįžta pasiūstieji žvalgai, Jonas nusivylė. Tačiau, kai vyriškiui atrišo akis, jis visu balsu sušuko:

—Vincai!

Vyriškis ilgai mirkėjo, o kai įrėmė pailėjusias akis į Joną, nusišypsojo gera, nusi-

kaltusio kūdikio šypsena.

—Kaip matai, Jonai. Tai aš Vincas Kapočius. Antra para tavęs ieškau.

—Palauk, — nebeiškentė Jonas.—Kaip sveikata mano tėvo?

—Tavo tėvo?

—Taigi. Na, juk jis su tavim drauge gyvena?

Kapočius ėmė dairytis į šalis.

—Nesuprantu tavęs. Argi užmiršai, kur žuvo tavo tėvas?

Jonui nuo veido nubėgo visas kraujas. Tik lūpos ironingai krūptelėjo.

—Niekis, Vincai, nesistebėk. Mat, man čia toks žmogelis pasakojo, kad ponas Radauskas išgelbėjęs mano tėvą ir su tavim apgyvendinęs.

—Ar tu pasiutai, — nukirto jį Vincas,—Radauskas? — Žinai, ko aš pas jus atėjau? Bėkit iš čia. Bėkit kur galėdami. Juk Radauską ir du vokiečius užvakar partizanai nušovė. Tris šunis nušovė, bet likusieji liežuvius iškišę ieško. Mano širdis nujautė, kad "Deputatas" tai tu.

—Nesikarščiuk, Vincai, nesikarščiuk. Vyrai, — atsigrėžė į partizanus, — einam.

Pačioje tankmėje nugara į kamieną atsiremęs, sėdėjo Radauskas ir, atrodo, snūduriavo. Priešais jį, sulinkęs, lyg rūgštų obuolį prarišęs, raukšlė vokietais. Aplink sėdėjo partizanai.

—Na, pone Radauske, kelkis. Įsitikinau, kad tu tikrai esi žmogus...

Radauskas pašoko.

Atsigrėžęs ir pamatęs Vincą, Radauskas mirtinai nubalo ir susmuko ant žemės.

—Niekš! — iš visų jėgų atsiduso Vincas.—Tai tu šičia! Ir dar gyvas! Vyrai, duokit man šautuvą, aš jį savo ranka nudėsiu. Už tą randą, už tas ašaras, kurias prieš jį išliejau atsiprašinėdamas... Vyrai!

—Ne, drauge Kapočiau,—griežtai tarė Jonas,—šautuvą, jei nori, gausi, bet ne sąskaitoms suvesti. Jis išdėvika.

Nusigrėžęs nuo Radausko, jis žvilgterėjo į laikroduką.

—Vyrai, duodu penkias minutes laiko.

Visi suprato.

Jonas, palengvėl galvą nuleidęs, išėjo iš tankumyno. Pasigirdo šūvių paplūpios. Kai partizanai sugrįžo ir apstojo jį ratu, Jonas atidžiai studijavo žemėlapi. Kai ką raudonu pieštuku pasižymėjęs, jis pakėlė galvą.

—Pakvieskit Džiugą.

Džiuga atėjo lyg nusiminęs, lyg piktas.

—Matai, Džiuga, — prakalbėjo Jonas.—Ar ne mano buvo teisybė? Kovodami dėl riebesnės kiaulės, dėl margsnio kaklaraiščio, dėl rimbo svetimai nugarai, jie ne tik savo tautą pardavė atėjūnams, bet ir išvėtė iš savęs visus sveikuosius grūdus. Jie brolžudžiai! Tai paskutinė ir tau, ir man, ir mums visiems, draugai, pamoka. Netikėk priešui, niekuomet!

* * *

Prabėgo metai, antri, tretis. Sutiško priešo tankai, lėktuvai ir pati Hitlerio tvirtovė.

Ant žuvusiųjų kapų išaugo gėlės, paminklai, sužaliavo jauni medeliai. Kaimo biednuomenė sugrįžo prie savo žemės, darbininkai į savo dirbtuves ir fabrikus, inteligentai prie bibliotekų ir mokslo įstaigų. Gyvenimas pasikeitė.

Jonas, eidamas gimtojo miestelio gatve, pamatė prie vieno namo prilipintą didžiulį plakatą. Ties juo stoviniavo būrelis vyrų, stabtelėjo ir jis. Pamatė savo atvaizdą ir prabėgom persiskaitė biografiją. Jis, Jonas, kandidatas į deputatus.

—Juk tai Jonas, — tarė senis, prikišęs arti plakato ūsus, — Izidoriaus sūnus.

—Ar tai to deputato, kurį sušaudė?

—Taigi to. Senis buvo kietas, bet geras žmogus.

—Vaikis, sako, dar šaunesnis, — atsiliepė tretysis, — jau vokiečiams, kad pliekė, tai pliekė.

Jonas nukaito.

Paskui tvirtais žingsniais, pilnas jaunatviškos jėgos ir pasiryžimo, nuėjo gimtaisiais keliais.

DUKTĖ

(Tąsa nuo 99 pusl.)

Didelė garbė tenka jos tėvams, išauginusiems tokią jaunuolę. Juk iš jų Marytė mokėsi daryti pirmus žingsnius, sužinojo kas gyvenime bloga ir kas gera.

Nebėra mūsų tarpe Marytės Margytės, vienos iš šviesiausių lietuvių tautos dukterų. Savo jaunu karštu krauju ji sudrėkino tą žemę,

kurią taip mylėjo iki paskutinės savo gyvenimo akimirkos. Tačiau jos atminimas, jos didvyriškumas, jos veržimasis į tiesą ir grožį niekad negalės numirti. Jaunimas amžinai atsimins Marytę ir kartos jos žodžius ir mintis, seks jos pavyzdžiu.

“Jaunimo Gretos”

Jack London: Jo Gyvenimas ir Kūryba

(Tąsa nuo 97 pusl.)

čią prielauką. Jo pajėgos baigia išsisemti, jis negali vaikščioti, tačiau jis nesiliauja šliaužęs ir čiuožęs, ir greta jo šliaužia vilkas—irgi gaišdamas iš alkio. Iškyla tarp juodviejų kovą: žmogus laimi. Pusnuogis, pusiau pakvaišęs, jis visvien pasiekia savo tikslą. Ši pasaka labai patiko Iljičiui. Kitą dieną jis prašė manęs paskaityti jam daugiau Jack Londono raštų. Bet stiprūs Londono kūriniai yra atmiešti labai silpnais. Sekama jo pasaka pasitaikė visai priešingos rūšies—atmiešta buržuaziniu moralu... Iljičius nusišypsojo, numodamas ranka. Tai buvo paskutinis sykis, kai aš jam skaičiau...”

Mano Naktys

Kodėl lelijom tau žydi skruostai
Prie marių kranto, jaunas broleli?—
Nereiks tinklelių, išplaus jūružė
Gintarą gelsvą audringam spaly.

Vaj pūtė, pūtė šiaurus vėjelis
Ir bangos daužė jūružės krantą.
Gintaras gelsvas—šalis gimtoji
Kely po audrų į laimės šventę.

Tinklai nuo vėjo pakrantėj supas.
Gera ir giedra. Sveiki, broleliai,
Gintarą gelsvą radę prie jūros,
Šviesų kaip saulę audringam spaly!

L. Vainikonis.

Ukmergė.

GIMĒ DŽIAUGSMAS

Kai per naktį aš liūdēju,
Niekas žodžio man nesakė,
Net nei gėlės neviliojo,
Kaip vilioja jos plaštakė.

Vien tik juodos mintys pynės
Ir takai tamson tik vedė,
O į širdį, rodės, kažkas
Aštrią jėtį beste bedė.

Rodės, greit bus kelio galas,
Išeities—nebesurasti;
Su spatais tik šmėklos laukė,
Kad mane greičiau užkasti...

Bet dangus kai ėmė švisti,
Šmėklos nyko ir sunyko,
Ir tie liūdesiai išbėro
Iš širdies skausmų vainiko.

Gimė džiaugsmas, augo jėgos,
Ir užaugo—nepalaužti,
O dantis kas gi turėtų,
Kad jas krimsti, kad jas graužti?

Ir sulaukiau skaisčių rytą,
Ir širdis smagumais plaka,
Ir naktis juoda nebaido,
Nes matau kelionės taką!
1946-VI-2. *Stasys Jasilionis.*

DAINA APIE DRĄSĄ

Pakelkime taures už drąsą,
Už šviesių pergalių žvaigždes,
Už tas akis, kurios užgeso,
Ir tas, kurios dar sušvytės.

Už karžygius, kur mirė lauže,
Tironus savo keikdami,
Ir apmaulingai kumščius gniauzė,
Kai budeliai jiems kaulus laužė
Ir degino geležim.

Už jus visus, kurie be žado,
Gal būt, sukniubot prieš metus,
Kurie nuo sienų Stalingrado

žygiavot per liepsnas ir ledą
Pirmyn—į Oderio krantus.

Ir kai granatos orą skrodė
Ir gaisro atšvaiste baisia
žerėjo vandens,—jums atrodė,
Kad Lenino galingą žodį
Jūs nuolat girdit ausyse.

Ir jūs dainavot apie drąsą,
Nebijančią blyškios mirties,
Apie akis, kurios užgeso,
Ir tas, kurios dar sušvytės.

A. Churginas.

BETEMSTANT

Laiko išvagoti ir stogai ir sienos
Nyksta iš regyklos jau beveik nakčia,
Vakarui betemstant sunkėja blakstienos,
Prieblanda didėja beregint-nakčia.

Pazaras jau gėsta lyg gaisras didingas:
Grąšinimus mėto į eigą nakties,
Rodosi, kad guodžias svietas nelaimingas,
Kad nakties šešėliai ims jį ir užties.

Kai prošvaistų rykštės pasislėpt nespėjo,
Augmenis nusėjo karieliai rasos,
Naktis savo galėj nuolatos didėjo:
Nyko paskutiniai likučiai šviesos.

Kaip želmanys rasą, tai taip žmonės miegą,
Ima, kad atgimti, darban prisirengt,
Nes kuomet atgauni pilnai savo iegą!
Skerspainsius buitybės išgali partrenkt.

Kai ateina naktys ir tamsios ir juodos,
Teikdamos klaikumą, ūkanų kلودs,
Bet toje jų esybėje surandi paguodos:
Jos poilsį teikia, gaivina sodus.

Vaizdai sutamsėjo, išnyko, nuskendo
Rodos, kas sukaustė širdį ir rankas,
Tik dausojo žvaigždėlės prasikalti bando,
Puošdamos berybę, kai gėlės lankas.

A. Dagilis.

TROBELĖ

Palinkusi po liepų kauburiais,
Stiklais į saulę atsigrėžus,
Tu rymai apdaraais žaliais,
Tau sienas vėjai grąžo.

Pašiaušusi, dar stogo pakraščiais
žolės viršūnė prisiglaudus,
Dengi darželį tu pečiais
Kuokšte ploniausio šiaudo.

Gonkelyje, po liepų kauburiais,
Daina skambėjus tyliai, tyliai
širdin jaugo nemariai... —
širdis juk dainą myli.

Palinkusi tu rymai apdaraais
žaliais, tyli ir užsimerkus. —
Stikluose spindulėtis žais,
Kaip žiedas tulpės margas.

Nors tu palinkusi po kauburiais,
Po liepomis senom, šakotom,
Bet mums brangi stogais žaliais,
Palangėse su rūtom!

L. Vainikonis.

Eldorado

Edgar Allen Poe

Išdidus ir smagus
Per girias ir laukus
Baltu žirgu riteris jojo,
Apie aukso dienas
Jis dainavo dainas
Ir visur Eldorado ieškojo.

Jis keliavo ilgai.
Jam pražilo plaukai,
Jo širdį šešėlis jau dengė,—
Bet vaidenosi jam,
Paladinui senam,
Tolima Eldorado padangė...

Ir, pakėlęs akis,
Vienąkart mato jis
Piligrimą šešėlį prie kelio

Ir jam sako: "Brolau,
Kur man rast pagaliau
Eldorado užburtąją šalį?"

"Jok devynias dienas," —
Jam atsakė anas,—
"Kur šešėlio ranka tave veda:
Už Mėnulio Kalnų,
Už jo klonių liūdnų,
Tu surasi tikrai Eldorado.
Vertė A. Churginas.

Mūsų Žemė

Nėra ribos tarp mūsų žemių
Kalnų, kur dangų galvom remia,
Nėr nei neišbrendamų upių.
Ramiai prie kito kits sutūpę

Matytis pamiškėm, kaimai tik;
Tolyn šiek tiek bus pasikeitę
Bet vis taip pat kvėpės mums dūmai
Iš kaminų; taip pat dengs krūmai
Upelių pakraščius ir antys
Taip pat vis plaukios jų pakrantėm,
Taip pat iš tvartų myks karvutės,
Taip pat girgždės durim jų kūtės,

Taip pat gaidžiai ne vieną rytą
Nebesuklys perrėkt kits kitą
Kada jų laikrodis nurodo,
Jog reikia prisimint kūle,

Jog reikia prisimint kūle
Jog turi keltis, kas atgulęs
Tik valandom keliom; kad reikia
Gaidžiams pirmiesiems dieną sveikint.

Taip pat visuos kaimuos vienodai
Šunytis loja rudas, juodas
Ne tiktai savojo atšlaimo—
Sargybinis tai viso kaimo.

Nakties metu sunku atskirti
Nuo balto beržo tamsią svirtį.

Ljudas Gira.

Iš Poemos "Kaimas prie Pasienio Upės"

TIESOS IR ISTORIJOS IŠKRAIPYMAS

"JUOZAS O. ŠIRVYDAS," išleido "Draugai-Prenumeratoriai," redagavo Vyt. Širvydas, 493 pusl.

Tik važiuodamas Lietuvon suradau laiko perskaityti šią nepaprastą knygą. Žodį "nepaprasta" dedu tiksliai, nes iš tiesų knyga yra *nepaprasta*. Tokio mišinio bei kratinio dar nebuvo išleidus jokia lietuviška leidykla, dar nebuvo mačiusi visa lietuvių literatūros istorija. Perskaitęs knygą, klausiu: Ką gi knygos redaktorius bei autorius norėjo pasakyti? Kur tasai Juozas O. Širvydas? Kokiems galams iš-eikvota penki šimtai puslapių balto popierio? Nei istorija, nei biografija. Kas tik autoriui užbliaukė ant seilės, tą jisai parašė. Kokį tik žiupsnelį skaičių sučiupo, suvertė į tuos nelaimingus puslapius; taip jais jis apvertė tą patį nelaimingą savo tėvą, jog jo nebesimato nei galvos, nei kojų.

O juk visas Širvydas turėtų aiškiai matytis. Jis juk nebuvo tik taip sau vidutinis žmogelis. Jeigu tokiu jis būtų buvęs, tai niekas, nei pats jo sūnus, nebūtų galvojęs apie jį rašyti knygą, juo mažiau būtų jo draugai galvoję apie tokios knygos išleidimą.

Juozas Širvydas per ketvirtą dešimtį metų veikė žmones,—jeigu jau ne žmones abelnai, ne visą lietuvių tautą, tai bent tuos, kurie aplinkui jį sukinėjosi, kurie jo idėjomis patikėjo ir jas priėmė. Jis nukeliavo gana ilgą kelionę nuo pabaigos kunigo Katelės gadynės Panemunėlėje, per tolimą Ameriką, iki Južintų smetoninės pavietrės klestėjimo gadynėje. Tai ne tik gana ilgas, bet ir be galo audringas laikotarpis. Širvydas ne tik tą laikotarpį gyveno, bet redagavo laikraščius, rašė, mokė savo pasekėjus. Per šitą ilgą laikotarpį ne tik keitėsi laikai, bet dar daugiau keitėsi pats Širvydas. Iš kairiojo socialisto prieš Pirmąjį Pasaulinį Karą jisai tapo juoduoju fašistu pokarinėje fašizmo siautėjimo gadynėje. Jisai baigė savo kelionę šioje ašarų pakalnėje atsiklaupęs ant kelių prie smetoninio fašizmo altoriaus, fašizmą garbindamas, jam amžinąjį gyvenimą pranašaudamas. Juozas Širvydas, šios knygos autoriaus tėvas, bene tik bus tipikiausias visišką ideologinio išsigimimo ir sugedimo pavidalas. Savo visuomeninę, politinę karjerą pradė-

jų gražiai, kaip kovotojas prieš tamsą, prieš netiesą, prieš skriaudas, o baigė, kaip apaštalas visko, kas neteisinga, kas žiauru, kas smerktina žmonių santykiuose.

To baisaus ideologinio išsigimimo ir sugedimo Vytautas savo knygoje neparodo. Savo tėvo biografiją jisai nukanda kaip tik ties ta vieta, kur Širvydas fašizmą pradeda begėdiškai atvirai garbinti. Vyriausia bus todėl, kad pats Vytautas, kaip iš visko matyt, dar ir šiandien, dar ir po šio baisaus karo su fašizmu, tebeklūpo prie to paties altoriaus ir tebe-garbina tą patį fašizmą. Jis dar ir šiandien tebedrįsta akipelėiška giedoti:

"Kairiųjų vadams tas perversmas (1926 metų smetoninis fašistinis perversmas.—A.B.) buvo gera proga demagoginiu riksmu nutildyti Lietuvos širdies kritikos balsą, klaususi, kodėl ši srovė taip pikta nuo 1907 metų neigė devyniolikto ir dvidešimto šimtmečio sąmoningą lietuvių uždavinį ir idealą — Nepriklausomą Lietuvą!" (pp. 338-339).

Tiktai Juozo Širvydo ir tos mažytės apjaku-sių fašistėlių klikos pozicija, remianti fašistinį perversmą Lietuvoje, buvusi gera, teisinga ir teigiama. Sūnus pilnai pritaria tėvui, kuomet pastarasis sako: Fašistiniam perversmui "prijauas tautiniai nusiteikūsios srovės, priešinsis tarptautinės" (p. 338).

Taip ir buvo: Tam perversmui, kaip ir panašiems perversmams Vokietijoje, Italijoje ir kituose kraštuose, prijautė saujalet fašistinių padaužų su Širvydu priešakyje, o jį atmetė ir pasmerkė kiekvienas švarus, padorus, protingas lietuvis. Netenka abejoti, kad jeigu Širvydas būtų buvęs gyvas, sulaukęs baisiųjų 1940-1945 metų, jis būtų baigęs ne tik savo karjerą, bet ir gyvenimą, atvirą, begėdiškoje Hitlerių tarnyboje. Visa jo politinio ir ideologinio išsigimimo istorija kalba už tokį galą.

Visa Vyt. Širvydo knyga susideda iš kraipymo istorijos ir neigimo kairiosios srovės. Net ir tuomet, kuomet toje srovėje darbavosi jo tėvas, kai jinai dar vadinosi socialistine srove, jisai nemato bei neranda nieko gero. O ką jau bekalbėti, kai jinai virto komunistine srove! Juozo Širvydo tikroji patriotinė, naudinga ir graži karjera prasidėjus tik nuo to laiko, ku-

met jisai iš tos srovės pasitraukė, ją pasmerkė ir jai kovą paskelbė. Pirmiau socialistai, pasakui komunistai, buvę priešai ne tik Lietuvos nepriklausomybės, bet pačios Lietuvos, pačios lietuvių tautos. Tiktai Širvydas ir šliupas teisingai apčiuopė lietuvių tautos tikruosius, šventuosius reikalus ir stoję juosius didvyriškai ginti.

Sūnus tėvą bando parodyti didvyriu net ir ten, kur jo prikišti pirštai griauti temokėjo. Pavyzdžiui, Lietuvos Atstatymo Bendrovėje, kuri tiek sudemoralizavo ir nuskriaudė Amerikos lietuvių ir pagaliau likvidavosi, irgi nelaimingai numirus tik todėl, kad Juozo Širvydo neklausė jojo gerieji kolegos. Bet mes atsimename tuos biaurius apgavystės ir šmugelio laikus. Juozas Širvydas buvo bendrovės uolus darbuotojas. Niekur neatsimename, kad jis savo kolegų šmugelį ir apgavystes būtų pasmerkęs ir gynęs nuskriaustų lietuvių interesus.

Arba paimkime Širvydo ir jo kolegų globojamą Tėvynės Mylėtojų Draugiją. Jie ją taip nuglobojo, jog jos jau seniai nė gyvo lavono nebesigirdi. Širvydas buvo vienas iš vyriausių tos organizacijos vadų ir graborių. Tuo tarpu Vytautas neturi gėdos tą organizaciją ir josios vadovybę statyti prieš Lietuvių Literatūros Draugiją, kuri tokius milžiniškus apšvietos ir kultūros darbus yra nudirbus. Literatūros Draugija, girdi, "visados teleido komunistinės propagandos leidinius" (p. 250).

Iš viso, žinoma, būtų klaida reikalauti iš V. Širvydo istorinės tiesos, kas liečia Amerikos arba viso pasaulio komunistus, nes juk kiekvienas fašistas kovoje su savo oponentais tepripažįsta vieną priemonę, atseit, melą ir demagogiją. Vytautas Širvydas gi negali būti išimtis. Pavyzdžiui, kalbėdamas apie Amerikos Lietuvių Moterų Progresyvų Susivienijimą, jisai teigia, kad 1933 metais "komunistų partija nusprendė visas darbininkiškas organizacijas sulieti vienon komunistų partijon" (p. 226). Bet tai gryniausias melas. Susivienijimas nebuvo sulietas vienon komunistų partijon, bet susivienijo su Lietuvių Literatūros Draugija. Nesinori tikėti, kad Širvydas to istorinio fakto būtų nežinojęs, kai rašė savo tėvo biografiją. O jeigu jis šitaip per akis istoriją, tiesą

paneigia, bei iškraipo šiame atsitikime, tai ar galima tikėtis iš jo tiesos, kuomet jis kalba apie kitus istorinius įvykius Amerikos lietuvių gyvenime ir veikloje? Negalima tikėtis ir jis su ja visiškai nesiskaito.

Vytauto Širvydo "Juozas O. Širvydas" yra tik dar vienas visos padorios žmonijos pasmerkto fašizmo propagandos "kūrinys."

A. B.

PAVASARIS

Tviskėjo, mainėsi rasa
Laukų žiedų vainikuose,
Supynė sesė sau kasas
Liūdnas mintis palikusi.

Ir braidėme mes rasą tą,
Žiedų priskynėm, atmeni?
Perskėlė žaibas vasarą
Ant kiemo pilką akmenį.

Tą pilkąjį, tą debesį
Audra buvo atvairiusi.
Žvelgei kaip uosiai tebisė
Paskendę kraujo mariose.

Lyg būt dalia apkartusi,
Nubėgo kloniais vasara,
Pagelto liepa vartuose
Nubraukus rytą ašarą.

Pagelto tėviškės laukai
Ir raudos kloniais liejosi,
Ir tu našlaitis palikai,
Kaip gelsvas lapas vėjuose.

O šiandien vėl pavasaris,
Širdis dainų pasiilgusi,
Ir tėviškę, kaip seserį
Glaudžiu širdy su ilgesiu.

Jaučiu, kad jau nelaisvę tą,
Vergiją palydėjome,—
Žydėk, šalie išlaisvinta,
Pavasario žydėjime.

V. Valsiūnienė

